

RINDI

Nr 2-3 • 2002

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNSK BOTANIK

Årgång 22 • 2002 • Nr 2-3

Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening

Redaktion: Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby
Bo Göran Johansson, Levide, Vall, 621 93 Visby
Karin Wågström, Furubjers, 620 33 Tingstäde

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar 125 kr/år för den som bor i Sverige, 200 kr/år för den som bor i utlandet och inte betalar genom svenskt postgiro) eller genom att prenumerera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Studerande betalar 60 kr/år.

Föreningens postgiro är 68 36 66-2. (OBS! Betalning med check accepteras ej!)

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby.

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessamål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera exkursioner och sammankomster.

Styrelse

Ordf.	Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby	tel 0498-21 45 59
V. ordf.	Karin Wågström, Furubjers, 620 33 Tingstäde	tel 0498-27 42 66
Sekr.	Gun Ingmansson, Vinkelgatan 2 b, 621 49 Visby	tel 0498-27 13 43
Kassör	Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby	tel 0498-21 61 92
Övriga	Stig Högström, Neptungatan 21, 621 41 Visby	tel 0498-21 40 63
	Bo Göran Johansson, Levide, Vall, 621 93 Visby	tel 0498-26 62 04
	Barbro Pettersson, Sigdes, Burs, 620 13 Stånga	tel 0498-48 30 04
	Kerstin Gahne, Bertels 129, Stenkumla, 621 95 Visby	tel 0498-26 21 44

Omslagsbilden: *Hieracium caesium* i grovt strandklapper söder om Lauters på Fårö. Foto: B. G. Johansson 7 juli 1975.

Gotlands hag- och skogsfibblor

TORBJÖRN TYLER

Gotland som fibleland

Ända sedan jag avslutade arbetet med min monografi över fibblorna i landets fem sydligaste landskap (Tyler 1998) har en fortsättning mot norr planerats. Längre hade jag avsikten att behandla Gotland och Östergötland i en och samma publikation, men då det visat sig finnas stora skillnader mellan dessa landskap inte bara i artsammansättningen utan kanske mer i kunskapsläget och problembilden har jag funnit det lämpligare att hantera dessa landskap var för sig. Gotland är nämligen det kanske trevligaste svenska landskapet för en fibleintresserad. För det första är Gotland osedvanligt jämnt och väl utforskat vad gäller fibblor, inte minst genom Johanssons pionjärbete (Johansson 1897) och E. Th. Fries osedvanligt omfattande insamlingar av fibblor från i stort sett alla delar av Gotland. För det andra är artantalet måttligt; tillräckligt stort för att göra landskapet högtintressant men mindre än i många mellansvenska landskap där formrikedommen till en början kan te sig helt oöverskådlig. Dessutom är en relativt stor andel av de gotländska arterna vanliga inom åtminstone delar av landskapet och ingen enskild art är överlägset vanligast, vilket gör att man under en enda dags exkursion har god chans att bekanta sig med och på plats jämföra ett stort antal arter. För det tredje är de gotländska arterna, med undantag för en artgrupp, mycket väl skilda och är således lätta att lära sig. Det förefaller som om flertalet av de svårutredda komplex av närstående arter, av vilka det finns några tiotal på fastlandet, på Gotland vardera endast representeras av en distinkt art. Nästan alla de arter som är någorlunda vanliga på Gotland kan således igenkännas med lätthet, ofta utifrån bladformen som enda karaktär, och även på relativt dåligt utvecklat eller insamlat material. Jag är således helt övertygad om att även vanliga amatörbotanister på Gotland skulle kunna lära sig behärska dessa arter och det är min förhoppning att detta arbete skall både stimulera och underlätta en sådan utveckling.

Fiblematerialets omfattning

Jag behandlar i detta arbete samtliga arter av skogs- och hagfibblor som jag funnit belagda från Gotland. Härvid måste nämnas att avgränsningen av dessa praktiska, men taxonomiskt och evolutionärt sannolikt högst onaturliga, grupper i vissa fall är svårare än avgränsningen av de ingående arterna. En del arter som tidigare uppgivits från Gotland

och då räknats till hagfibblorna har förbigåtts här eftersom jag föredrar att föra dem till styvfibblorna *H. sect. Tridentata* i konsekvens med behandlingen i mina tidigare arbeten. Som underlag för detta arbete har jag använt allt fible-material i de offentliga herbarierna S och LD (Stockholm och Lund) samt publicerade och opublicerade arbeten av vår kanske främste fiblekännare Karl Johansson (1856-1928). Härtill har jag fått förmånen att studera några nutida botanisters privata herbarier vilket varit till stor nytta för mig. Det måste dock påpekas att majoriteten av alla fynduppgifter härrör från 1940-talet eller tidigare och det finns således ett mycket stort behov av att genom förnyade insamlingar dokumentera den nutida fiblefloran. Jämfört med fastlandets landskap så har dock Gotland drabbats mycket lite av sentida landskapsomvandling och flertalet skogsfibblor, som på fastlandet är knutna antingen till ett försvinnande ålderdomligt odlingslandskap eller till rika urskogsartade miljöer, växer på Gotland i öppna kalkrika tallskogar och lövlundar vilka som bekant allttjämnt täcker en stor andel av Gotlands yta.

Under arbetet har jag uppmärksammat en del nomenklatoriska problem samt ett fåtal för vetenskapen okända former vilka jag avser att behandla utförligare i en kommande artikel i *Nordic Journal of Botany*. Min kollega Alexander Sennikov i S:t Petersburg arbetar intensivt med fibblorna på andra sidan Östersjön och han har därvid även fått upp ögonen för en del gotländska arter. Vi har under arbetets gång haft ett livligt utbyte av åsikter för vilket jag är mycket tacksam. I många fall har han stärkt mina misstankar kring vissa problem och vi har därvid kunnat enas om en ståndpunkt som kommer att komma till uttryck såväl i detta arbete som i de som han planerar inom sitt geografiska arbetsområde, men det finns också fall där vi inte kunnat enas och där jag efter moget övervägande valt en annan behandling än han.

Taxonomisk behandling

Äldre tiders fibleforskare urskiljde ofta taxa på såväl art- som underarts-, varietets-, och formnivå. I Skandinavien, till skillnad från i Centraleuropa, har det relativt länge varit tradition att behandla apomiktiska "småarter" på just artnivå, men detta till trots så erkände t.o.m. Johansson (1927) ett stort antal varieteter utan särskild motivering. I regel tycks dessa representera dels former om vilka alltför lite var känt för att det skulle vara möjligt att bedöma deras värde, dels former som avviker mycket från huvudarten men som är svåra att avgränsa från denna. Jag anser att det endast finns ett rimligt sett att behandla taxa inom apomiktiska artkomplex, nämligen att ge samtliga urskiljbara enheter artrang. Detta därför att begreppen underart och varietet normalt används för taxa som man vet är 1) mycket nära släkt och 2) utbyter gener genom sexuell fortplantning när/om de sammanträffar. Det senare kriteriet är överhuvud ej tillämplbart inom apomiktiska komplex och om artbildningsprocesser och släktskap är ännu så lite känt i dessa grupper att det vid tillämpning av det första kriteriet endast kan bli frågan om gissningar. Generellt så strävar jag således efter att alla tidigare beskrivna underarter och varieteter skall antingen upphöjas till arter eller betraktas som varianter utan taxonomiskt värde. Men jag har ändå accepterat 4 varieteter i detta arbete. En av dessa, *H. stenolepis* var. *euryanthum* har jag

accepterat endast i avvaktan på vidare studier. Detta eftersom jag vet att liknande former förekommer i andra landskap och det gotländska materialets relation till dessa andra former måste studeras närmare innan formens rang kan avgöras säkert. Med de andra tre varieteterna förhåller det sig annorledes. *H. ravidum* i snäv bemärkelse omges av en osedvanlig mängd former vars släktskap med huvudarten är uppenbar men som ändå skiljer sig så mycket från denna att de vid ett första ögonkast förefaller väsensskilda. Dessutom förekommer i regel mellanformer mellan extremformerna och huvudarten så att de förra svårigen låter sig avgränsas. Detta förhållande är mig veterligen unikt bland svenska hag- och skogsfibblor och jag har starka misstankar om att variationen i denna art har en annan genetisk och evolutionär bakgrund än den som kännetecknar övriga arter – något som fodrar fortsatt undersökning. Alexander Sennikov som har studerat just denna grupp särskilt ingående och i hela Östersjöområdet har kommit till uppfattningen att denna art måste avgränsas mycket brett. Jag delar i princip hans uppfattning, även om vi inte blivit helt överens om vilka former som skall räknas inom respektive hållas utanför *H. ravidum* s. lat., och har i samstämmighet med hans behandling istället givit några av de mest extrema formerna varietetsrang.

Som tidigare nämnts är de gotländska arterna med undantag för en artgrupp mycket väl skilda och lätta att avgränsa från varandra. Undantaget är den s.k. *H. caesium-variable* gruppen vilken på Gotland representeras av en oöverträffad formrikedom. Denna grupp utgörs av hagfibblor med breda, $\pm$ vigglika bladbasen, djupt grenig enkel holkställning, stora holkar på långa skaft, holkfjäll klädda av grova, långt vitspetsade hår men få - inga glandler och rikligt stjärnludd som antingen täcker hela fjällen eller är tydligt samlat vid holkbasen. På södra Sveriges fastland representeras denna grupp av två vitspridda och variabla arter, *H. caesium* och *H. ravidum*. På Gotland tillkommer den på andra sidan Östersjön vitspridda *H. variable* samt en lång rad svårplacerade sällsynta former som avviker mer eller mindre från de tre vitspridda, och av vilka endast en mindre del beskrivits och namngivits. En del av problemet kan lösas genom att vidga omfatningen av *H. ravidum* med varieteter så som ovan diskuterats, men ändå blir en del former över som inte rimligen kan inkluderas i denna. Av dessa har jag här accepterat följande som fristående arter, men isynnerhet de tre förstnämnda är av tveksamt värde och av flertalet finns så lite insamlat material att deras variation och arträtt svårigen låter sig bedömmas: *H. aethotrichum*, *H. submetaliceps*, *H. chondrodes*, *H. bogense*, *H. carnosiceps*, *H. ebenarium*, *H. pexum* och *H. subnaevosum*. Tre andra, av tidigare författare accepterade arter, har jag i samråd med A. Sennikov funnit omöjliga att upprätthålla. Detta gäller *H. galbanifolium* som jag inkluderar i *H. variable* samt *H. sublustre* och *H. inopifolium* som jag inkluderat i *H. ravidum* som en varietet *sublustre*. För övrigt förefaller det mig som om de flesta avvikande former av denna grupp som påträffas på Gotland, i de fall de inte synes vara helt överensstämmande med någon av de accepterade arterna, bör föras till antingen *H. ravidum* eller till *H. variable*.

Växtgeografiska synpunkter

Jag har accepterat 34 skogsfibblearter och 29 hagfibblearter såsom säkert belagda från Gotland. Av dessa är 6 (5+1) med största sannolikhet oavsiktligt införda i sen historisk tid. Fem skogsfibblearter och hela elva hagfibblearter är endemiska för Gotland, d.v.s. har inga kända förekomster utanför Gotland. Ytterligare två arter har sina enda svenska förekomster på Gotland men är kända från Baltikum och Ryssland. Särskilt vad gäller hagfibblor är den gotländska fibblefloran ganska olik den i omgivande områden. Anknytningar finns såväl till södra Sveriges fastland som till sydligaste Finland och Baltikum, men störst likhet har den ändå med andra landskap i Götaland, och vad gäller skogsfibblorna då särskilt med Öland (Tyler 2000) Upprättar man kartor över utbredningen av arterna inom Gotland framträder ett egendomligt mönster. Nästan samtliga arter, och det gäller i synnerhet de endemiska, förekommer på nordligaste Gotland; åtskilliga är inskränkta till den nordligaste tredjedelen av ön, en handfull förekommer söderut ned till i höjd med Klinte och Lojsta medan endast fem arter är kända från sydligaste Gotland. Orsakerna till detta mönster är inte uppenbara, isynnerhet som det gäller för såväl skogs- som hagfibblor och således för arter med ganska skiftande ekologiska krav, och jag överlåter därför åt dem med bättre kännedom om Gotlands vegetationshistoria att försöka förklara mönstret. Rent generellt är fibblearterna av stort växtgeografiskt intresse eftersom de till stor del måste ha uppkommit efter senaste istiden och deras utbredningsmönster således återspeglar spridningsmöjligheter och landskapsutveckling i ett kortare tidsperspektiv än utbredningen av äldre taxa (se vidare Johansson 1923 & 1926, Tyler 2000). Vad gäller de enskilda arternas ekologiska krav så är mycket lite känt och då jag själv främst känner Gotlands fibblor genom herbariestudier har jag inte mycket att tillföra här. Generellt gäller att skogsfibblor växer i skuggigare och i regel närings- och basrikare miljöer än hagfibblor och bland de senare är det känt att åtminstone några arter är helt bundna till surare jordar medan andra gärna växer på kalkmarker. Här finns således ett stort outforskat ämnesområde för de lokala botanister som bemödar sig att lära sig dessa arter.

Förklaringar till nycklar och artlista

I det följande ges bestämningsnycklar och så långt som möjligt komprimerade och standardiserade beskrivningar till alla gotländska arter. För att spara utrymme, men även för att underlätta jämförelser mellan arterna, har beskrivningarna reducerats till en serie påståenden utan krav på språklig korrekthet. Detta kommer säkert att reta någon men jag har i mitt eget arbete, och isynnerhet när man vid bestämningen av en okänd form skall väga två arters karaktärer mot varandra, funnit denna typ av beskrivningar mer användbar än de sedvanliga mer berättande varianterna och jag är övertygad om att även du som prövar att använda dessa beskrivningar under en längre tid kommer att hålla med mig. Som i alla beskrivningar, och i synnerhet då det gäller stora grupper av snarlika arter, blir dock en viss specialterminologi nödvändig. Jag skall här förklara alla använda begrepp så detaljerat som möjligt men för att rätt förstå alla mångdbegrepp krävs erfarenhet av

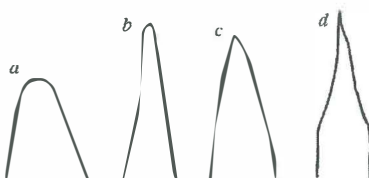
gruppen. Jag rekommenderar därför den som vill börja studera gotländska fibblor att först insamla en försvarlig hög olika former och studera dessa i de karaktärer som anges nedan för att på så sätt själv få en uppfattning om vad som kan tänkas menas med relativa begrepp som mycket–litet, långt–kort, mörkt–ljus och djupt–grundt.

I artbeskrivningarna listas arterna inom respektive grupp i alfabetisk ordning. Först ges latinskt namn med auktorsangivelser och referens till publiceringsställe. Därefter följer synonymer som använts i Sverige samt uppgift om eventuella av mig förkastade tidigare urskilda varieteter. I den egentliga beskrivningen följer så:

Blad. Här anges främst om de äldre bladen ofta lilafärgas samt om bladen har leverfärgade fläckar eller är markant blågröna. Grad av hårlighet anges endast om den markant avviker från det inom gruppen vanliga. Med *fria flikar* menas bladflikar som är fästade direkt på bladskafet nedom den egentliga bladskivan; se figur av *H. subulatidens* för en extrem form. Med *dimorf bladtandning* menas att varannan tand är regelbundet mindre; se figur av *H. grandidens*, *H. scandinavium* och *H. ravidum* var. *exaltifrons*. Bladformen beskrivs i regel inte utan här hänvisas helt till figurerna. Dessa illustrerar för arten typiska bladformer. Om inte annat anges så är det för skogsfibblor de mellersta rosettbladen och för hagfibblor de innersta rosettbladen som avbildas. Bladformen erbjuder många viktiga karaktärer vid artbestämningen men naturligtvis kan den variera med växtplatsen. Därför är det lämpligt särskilt för nybörjare att studera flera individ från varje population för att på så vis åtminstone få några som har karakteristiskt utvecklade blad. Så småningom lär man sig att känna igen bladens variation under olika miljöbetingelser och kan därmed även från sämre utvecklat material bilda sig en god uppfattning om hur bladen skulle ha sett ut om omständigheterna varit annorlunda. Som alltid vid fibblestudier gäller dock att det endast är material från arternas första blomningsperiod i juni-juli som man kan räkna med att kunna bestämma säkert. Höstformer är i synnerhet till bladformen i regel så avvikande att de inte kan identifieras.

Stjälkblad. Här anges stjälekbladens antal samt huruvida de är stjärnhåriga på undersidan.

Holkfjäll. Här beskrivs de mellersta holkfjällens, d.v.s. de långa fjäll som täcker hela utsidan av holken, form, längd och ibland färg. Viktigast är här fjällspetsarna och det är då viktigt att lägga märke till att de yttre korta fjällen i regel är trubbigare, och de innersta, av vilka endast spetsarna i regel skjuter fram, är spetsigare än vad som beskrivs. Graden av spetsighet beskrivs här på skalan rundtrubbig - trubbig - smaltrubbig - kortspetsig - sylspetsig, se vidare figur till höger.

Holkar med (till vänster *H. opacum*) hopade medellånga glandler respektive (till höger, *H. oistophyllum*) täta vita hår och glesa, korta glandler. Leg. B. G. Johansson.

Holkglandler och Holkhår. Här anges hårens och glandlernas färg, längd och täthet varav det sistnämnda är viktigast. Skalan är här: enstaka (= förekommer blott på vissa fjäll), få (= 1-5 per fjäll), glesa (= ca. 10 per fjäll), rikliga (= stort men räkningsbart antal), täta (= givandes ett dominerande intryck) och hopade (= sittandes så tätt att det knappast skulle kunna få plats fler). Ibland varierar beklädnaden mellan holkarna i samma blomställning och då är det normalt de sekundära, d.v.s. de som sitter på grenar närmast under den först utslagna (primär-) holken som är mest typiska.

Holkstjärnhår: På holkfjällen, och i ännu högre grad på skaften, finns ofta rikligt av ytterst små flerarmade eller "rufsiga" stjärnhår. Enstaka sådana låter sig knappast observeras men när de uppträder mer rikligt bildas gråvita skuggningar som syns mycket tydligt under lupp, kanske tydligast på torrt material. Ofta är stjärnhåren eller *stjärnhuddet* (= massan av stjärnhår) ojämnt fördelad på fjällen; vanligast är att de är ansamlade till grå ränder eller band i fjällens kanter men de kan även vara hopade mot holkbasen eller mer jämnt spridda. Mängduppgifterna avser de mellersta holkfjällen (se ovan) och skalan är följande: mycket sparsamt (= fåtal stjärnhår), sparsamt (= talrika stjärnhår men så få att de inte bidrar till fjällens färg), tämligen rikligt (= ger gråvit skuggning av åtminstone någon del av holkfjällen men täcker inga stora sammanhängande ytor), rikligt (= täcker stora sammanhängande ytor, ofta längs kanterna på fjällen, så att dessa framträder som gråvita), mycket rikligt (= är ± filtartat över stora delar av fjällens yta). Förutom de egentliga stjärnhåren finns i fjällens yttersta spets ofta en tofs av fina ogrenade hår som dock ofta sammanflyter med stjärnhåren och som endast tas med i beskrivningarna i de fall de är ovanligt framträdande.

Holkskaft: Här anges förekomst av hår (de vanligtvis täta ytterst små stjärnhåren oräknade) och glandler på holk skaften. Precis som när det gäller holkarnas beklädnad så är det

främst de sekundära holkarnas skaft som avses. Mängdskalan är ungefär densamma som för "Holkglander och Holkhår" ovan om man räknar 1 cm holskaft som motsvarande ett holkfjäll.

Märke: Pistillerna och märkena är till grundfärgen gula men täcks hos de flesta arter av ± tätt sittande vårtor som på färskt material är tämligen ljusst gulgröna men som vid torkning i regel svartnar. Beskrivningarna här avser färgen på torrt och pressat material och det är i detta tillstånd som färgvariationen mellan arterna är störst. Rent gula märken saknar svarta vårtor, ljusst smuts gula har små och glesa mörka vårtor (> 50 % gul yta), mörkt smuts gula har tätt sittande mörka vårtor mellan vilka den gula grundfärgen syns (> 50 % svart-mörk yta) och svarta märken är i det närmaste helt täckta av svarta vårtor. Observera att färgerna avser märken som varit färska vid insamlingstillfället; märkena hos vissa blommor antar ofta en gulbrun färg.

Kronbräm. De enskilda kronbladens tänder och spetsar bär hos åtskilliga arter korta flercelliga hår (cilier). Dessa kan endast studeras med en god lupp eller preparermikroskop och syns vanligtvis bäst på de inre blommorna i holkar som just skall till att slå ut. På äldre holkar liksom på material som hanterats ovarsamt kan dessa cilier ofta vara bortnötta.

Korgställning. Anordningen av holkar i det som oegentligt uppfattas som en blomställning varierar mellan olika arter men är också i hög grad beroende på miljöfaktorer och kan endast bedömmas hos individ med fler än 5 holkar. Korgställningsgrenarna kan vara raka eller bågliktpåttkrökta, de kan var för sig bära flera holkar vilket ger en sammansatt korgställning, eller så kan de enskilda holskaften vara långa och utgå direkt från huvudstjälken varvid korgställningen beskrivs som enkel och långgrenig. Vidare kan grenarna vara jämnt utspridda längs huvudstjälkens övre del varvid korgställningen blir knipplik (förutsatt att sidogrenarna överskjuter huvudstjälken så som oftast är fallet), eller så kan de vara ihopträngda och utgå tätt intill varandra på stjälken varvid korgställningen blir flocklik. *Akladiet* är den först utslagna (primär-)holkens skaft vilket normalt utgör en direkt förlängning av huvudstjälken. Detta kan vara m.e.m. långt beroende på om de översta korgställningsgrenarna är fästade tätt under primärholken eller långt under denna. Akladiet beskrivs som kort om det understiger 1,5 cm, medellångt om det är 1,5 - 3,5 cm och långt om det är > 3,5 cm. Akladiets längd är uppenbarligen genetiskt reglerad med varierar starkt med antalet holkar och individens frodighet och bör således endast bedömmas på material från "normala" ståndorter och helst utifrån flera olika individ.

Övrigt. Här anges eventuella förväxlingsarter, avvikande former etc.

Utbredning: Här anges antal socknar från vilka arten är belagd samt dessas utbredning från norr till söder. Eftersom de flesta arter främst förekommer på norra Gotland och har en distinkt sydgräns på ön (se ovan) så faller det sig naturligast att ange utbredningen på detta vis. Förutom socknarna på huvudön anges förekomst på bägge Karlsöarna och

Gotska Sandön separat. De vanligaste arterna, *H. ravidum* och *H. lanuginosum* är kända från 36 respektive 35 socknar (av totalt 92 socknar på Gotland) vilket ger ett begrepp om kunskapsläget och en referenspunkt för frekvensen av övriga arter.

Skogs- eller hagfibbla?

Som nämnts ovan är avgränsningen av sektionerna ibland svårare än avgränsningen av de enskilda arterna. Eftersom det finns ekologiska skillnader mellan grupperna har de dock ett visst värde som kommunikationsmedel, och för att öka överskådligheten och slippa hantera alla arter i samma bestämningsnycklar, vilka kan bli långa nog ändå, är det praktiskt att fördela arterna på sektioner. Följande kännetecken de här behandlade sektionerna samt styvfibblorna (som ibland kan förväxlas med hagfibblor). Vid osäkerhet kan det dock vara lämpligt att pröva i bägge nycklarna! Några arter som är särskilt förädiska nämns överst i nycklarna.

Skogsfibblor har mångbladig bladrosett (oftast 4-6 blad) av stora blad som ofta är platt tryckta till marken, bladbasen kan vara hjärtlik, tvär, rundad eller smalare och killik och bladen har rakt utstående eller framåtriktade tänder. Stjälkbladet är oftast ensamt eller saknas och är i vart fall aldrig fler än 2. Blomningstiden är tidig med början samtidigt med syrenen i juni. Holkarna och oftast även holkskäften är tätt klädda av hår och/ eller glandler och de små yttre holkfjällen är tätt tryckta till de mellersta. Kronbrämet är kalt eller cilierat och holkställningen är rakgrenig eller oftare båggrenig.

Hagfibblor har fåbladig bladrosett (oftast 2-4 blad) av blad som ofta är ungefär likstora med stjälkbladen och vanligen $\pm$ uppåtriktade, bladbasen är killik eller sällan bred och vigglik, men aldrig tvär eller hjärtlik, och bladtänderna är med få undantag framåtriktade. Stjälkbladet är i regel fler än ett (oftast 2-5) men de övre är ibland reducerade och $\pm$ fjällika. Blomningstiden infaller senare än skogsfibblornas, vanligtvis efter mitten av juni, men kan pågå hela juli månad. Holkarna och ibland även holkskäften är tätt klädda av hår och/ eller glandler och de små yttre holkfjällen är tätt tryckta till de mellersta. Kronbrämet med ett undantag (*H. plicatum*) alltid kalt och holkställningen alltid rakgrenig och $\pm$ jämnhög.

Styvfibblor saknar normalt bladrosett eller har blott ett par blad nederst på stjälken vilka dessutom ofta är vissna vid blomningen (under vissa miljöbetingelser kan dock en s.k. falsk bladrosett utvecklas), bladen är alltid smala med killikt nedlöpande bas. Stjälkbladen är fler än 4 (oftast 7-9). Blomningstiden infaller i juli och augusti. Holkar och holkskäft kan vara klädda av täta glandler eller hår men oftast är åtminstone de senare kala; de yttre holkfjällen är större än hos övriga sektioner och är i regel fästade någon millimeter nedanför de mellersta och blir därigenom $\pm$ löst anlagda mot dessa. Kronbrämet är alltid kalt och blomställningen alltid rakgrenig och ofta långsträckt med nedre grenar som inte når i höjd med de övre.

Bestämningsnycklar

Skogsfibblor, *Hieracium* sect. *Hieracium*

(Jämför även följande hagfibblor som lätt förväxlas med skogsfibblor: *H. caesiomurorum*, *H. caesium*, *H. porrigens*, *H. prolatatum* och *H. ravidum*)

1. *Holkar utan enkelhår (sällan med något enstaka på primärholken). 2
*Holkar med $\pm$ hår. 14
- 2 *Blad smalt elliptiska, > 3 ggr längre än breda, med killik bas. *psepharum*
*Blad bredare med två, rundad eller hjärtlik bas. 3
- 3 *Blad djupt grovtandade - flikiga (> 20 % av bladbredd) av regelbundet dimorfa tänder; märke mörkt - svart. 4
*Blad mer fintandade (< 15 % av bladbredd) av $\pm$ likstora tänder; märke oftast ljusare. 5
- 4 *Blad gröna, triangulärt lansettlika - äggrunda; holkfjäll med sparsamt stjärnludd i kanterna.
*Blad oftast mörkfläckiga, brett elliptiska; holkfjäll med rikligt stjärnludd. *grandidens*
myrtillinum
- 5 *Holkar $\pm$ helt utan stjärnhår; märke rent gult - ljust smutsgult. 6
*Holkar tydligt stjärnhåriga; märke $\pm$ mörkpigmenterat. 7
- 6 *Holkfjäll brett rundtrubbiga; märke smutsgult. *serratifrons*
*Holkfjäll smaltrubbiga; märke $\pm$ rent gult. *macrurum*
- 7 *Åtminstone yttre blad med hjärtlik - intryckt bas. 8
*Bladbas rundad (- två). 11
- 8 *Holkar små, holkfjäll ca. 9 mm, bredtrubbiga; märke $\pm$ svart. *pellucidum*
*Holkar medelstora med smaltrubbiga holkfjäll; märke $\pm$ ljust smutsgult. 9
- 9 *Holkfjäll med breda och täta stjärnluddsränder. *panaeolum*
*Holkfjäll utan eller med smala och glesa stjärnluddsränder. 10
- 10 *Parkfibbla med ljust märke. *subhorizontale*
*Vild art med $\pm$ svart märke. *planifrons*
- 11 *Blad grunt vasstandade, oftast mörkfläckiga och blanka; holkfjäll brett rundtrubbiga; kronbräm långt cilierat. *varicolor*
*Blad fintandade eller $\pm$ helbräddade, aldrig fläckiga; holkfjäll smaltrubbiga - spetsiga. 12
- 12 *Blad tätt fint vasstandade; märke smutsgult. *obtusius*
*Blad nästan helbräddade; märke $\pm$ svart. 13
- 13 *Holkfjäll med tydliga stjärnluddsränder. *integratum*
*Holkfjäll med mycket sparsamma stjärnhår. *planifrons*
- 14 *Holkar med täta glandler och få - $\pm$ talrika, oftast mörka hår. 15
*Holkar övervägande, ofta långt och ljust håriga med relativt färre glandler. 29

15	*Bladbas hjärtlik - pillik.	16
	*Bladbas tvär - rundad eller killik.	21
16	*Åtminstone yttre blad trubbigt grovtandade - buktbräddade; märke ± rent gult.	17
	*Blad vasstandade; märke smutsgult - svart.	18
17	*Åtminstone inre blad djupt grovflikiga.	<i>sinuosifrons</i>
	*Blad grunt buktbräddade, aldrig flikiga.	<i>chlorellum</i>
18	*Holkfjäll med mycket rikligt stjärnludd bildandes breda vita luddränder; kronbräm kalt.	<i>triangulare</i>
	*Holkfjäll med sparsamt - måttligt stjärnludd, utan eller med smala och tunna luddränder; kronbräm kalt eller cilierat.	19
19	*Kronbräm långt och tätt cilierat; holkfjäll med smala men tydliga stjärnluddsränder; märke smutsgult.	<i>subulatidens</i>
	*Kronbräm kalt, holkfjäll utan eller med få stjärnhår i kanterna; märke ± gult eller svart.	20
20	*Märke svart; alla blad fintandade; holkfjäll med på sin höjd enstaka hår.	<i>pellucidum</i>
	*Märke ljust smutsgult, åtminstone stjälkbladet ± djupt tandadt - flikigt; holkfjäll med rikliga hår.	<i>sinuosifrons</i>
21	*Holkfjäll med sparsamma stjärnhår i kanterna.	22
	*Holkfjäll med åtminstone mot basen eller spetsen ± rikligt stjärnludd.	25
22	*Blad glest och oregelbundet men djupt tandade - flikiga (> 15 % av bladbredd); bladbas ± killik (ofta djupt asymmetriskt flikig).	<i>canipes</i>
	*Blad fintandade - helbräddade; bladbas tvär - rundad.	23
23	*Holkar stora med ca. 12 mm långa, sylspetsiga holkfjäll; blad gröna.	<i>caliginosum</i>
	*Holkar små med 9-10 mm långa ± trubbiga holkfjäll; blad undertill oftast blålila anlupna.	24
24	*Holkfjäll med korta svarta glandler och tydligt om än sparsamt stjärnludd i kanterna.	<i>pellucidum</i>
	*Holkfjäll med delvis långa, gulbruna glandler men ± utan stjärnhår.	<i>planifrons</i>
25	*Stjärnludd mer jämnt spritt, ofta rikligast mot holkbasen, men ej tydligt samlat i fjällkanterna; inre blad under ± filtartat stjärnhåriga.	<i>penduliforme</i>
	*Stjärnludd tydligt samlat i holkfjällens kanter.	26
26	*Kronbräm kalt; stjälkblad föga stjärnhåriga. (jfr. även hagfibblan <i>H. porrigens</i>).	<i>orbicans</i>
	*Kronbräm tydligt cilierat; stjälkblad under oftast ± tätt stjärnhårigt.	27
27	*Blad, isynnerhet stjälkblad, djupt sylflikiga.	<i>evae</i>
	*Blad grunt och oftast ± trubbigt tandade - buktbräddade.	28
28	*Blad rent mörkgröna, tätt långhåriga; holkfjäll bredspetsade och trubbiga.	<i>ciliatiflorum</i>
	*Blad oftast blålila anlupna, ± gleslåriga; holkfjäll ± smalspetsade, smaltubbiga.	<i>siltense</i>
29	*Bladbas hjärtlik - pillik (sällan ± tvär men då djupt flikig).	30
	*Bladbas tvär - rundad eller killik.	37

- 30 *Blad likstort fintandade eller buktbräddade. 31
 *Blad $\pm$ djupt ($> 15\%$ av bladbrädd) och ofta tydligt dimorft tandade. 32
- 31 *Blad $\pm$ tydligt buktbräddade; holkfjäll med mycket rikligt stjärnludd, holkskaft på sin höjd med glesa glandler. *chlorellum*
 *Blad vasst fintandade; holkfjäll med måttligt stjärnludd; holkskaft med täta hår och glandler. *oistophyllum*
- 32 *Holkskaft med 0 - få glandler men ofta $\pm$ rikliga hår; holkfjäll $\pm$ rikligt stjärnhåriga. 33
 *Holkskaft med rikliga glandler, holkfjäll oftast sparsamt stjärnhåriga (undantag *H. marginellum*). 35
- 33 *Blad glest och grovt tandade, buktbräddade - djupt trubbflikiga. *stenolepis*
 *Blad regelbundet vasst och tätt dubbeltandade - vassflikiga. 34
- 34 *Holkfjäll smaltrubbiga; blad brett äggrunda, ca. 1,5 ggr längre än breda. *caesiiflorum*
 *Holkfjäll sylspetsiga, blad triangulärt lancettlika, ca. 2,5 ggr. längre än breda (jämför även *H. stenolepis* var. *euryanthum*). *scandinavium*
- 35 *Holkfjäll långt och smalt utdraget sylspetiga, med långt vitspetsade hår. *acidotum*
 *Holkfjäll mest smaltrubbiga, med nästan helsvarta hår. 36
- 36 *Märke gult - ljus smutsgult; holkfjäll endast mot basen $\pm$ stjärnhåriga. *sinuosifrons*
 *Märke mörkt; holkfjäll åtminstone mot spetsen med tydliga stjärnluddsränder. *marginellum*
- 37 *Holkfjäll långt utdraget sylspetsiga, utan tydliga stjärnluddsränder (men ibland med rikligt jämnt spritt stjärnludd). 38
 *Holkfjäll ej utdraget sylspetsiga, med eller utan tydliga stjärnluddsränder. (jämför även hagfibblor av *caesium*-gruppen) 42
- 38 *Blad oftast tätt mörkfläckiga; holkskaft med $\pm$ täta hår och glandler. *maculosum*
 *Blad ej eller glest fläckiga; holkskaft kalt eller med få hår. 39
- 39 *Stjälkblad under $\pm$ filtartat stjärnhårigt; blad tätt dimorft dubbeltandade. *penduliforme*
 *Stjälkblad ej eller glest stjärnhårigt; blad dubbeltandade eller ej. 40
- 40 *Blad tätt dimorft tandade eller dubbeltandade; holkar med glesa hår och $\pm$ 0 glandler men mycket rikligt stjärnludd. *sublividum*
 *Blad $\pm$ likstort tandade (men ofta oregelbundet och grovt); holkar tätt håriga. 41
- 41 *Endast inre holkfjäll sylspetsiga, med rikligt stjärnludd över hela ytan; blad rundat äggrunda (se figur). *manotrichum*
 *Flertalet holkfjäll smalt utdraget sylspetsiga, oftast endast mot basen med rikligt stjärnludd; blad variabla men sällan äggrunda (se figur). *stenolepis*
- 42 *Blad djupt flikiga ($> 25\%$ av bladbredd); holkhår till största delen svarta. 43
 *Blad ej djupt flikiga; holkhår $\pm$ långt vitspetsade. 44
- 43 *Inre blad undertill ej eller glest stjärnhåriga; holkskaft med $\pm$ rikliga hår och glandler. *sinuosifrons*
 *Inre blad under tätt, ofta filtartat, stjärnhåriga, holkskaft $\pm$ utan hår och glandler. *pendulum*

44	*Blad brett äggrunda (< 2 ggr längre än breda), helbräddade eller ± grunt vasstandade.	45
	*Blad ± smalt lansettlika - elliptiska (> 2,5 ggr längre än breda), oftast medelstort - djupt tandade.	47
45	*Holkfjäll över hela ytan ända till spetsen rikligt stjärnluddiga.	<i>manotrichum</i>
	*Holkfjäll med ± sparsamt stjärnludd som är tydligt koncentrerat till kanterna.	46
46	*Blad oftast nästan helbräddade, gleshåriga; holkar med rikliga - täta, långa glandler; märke smutsgult.	<i>orbicans</i>
	*Blad grunt vasstandade, tätt långhåriga; holkar med glesa, korta och föga märkbara glandler; märke ± svart.	<i>oistophyllum</i>
47	*Holkskäft med täta glandler och hår; blad med rundad bas utan fria skäftflikar, föga stjärnhåriga.	<i>lanuginosum</i>
	*Holkskäft ± kalt; blad med smalt killik bas, ofta med fria flikar på skäftet, de inre under tätt stjärnhåriga.	<i>pendulum</i>

Hagfibblor, *Hieracium* sect. *Vulgata*

(Jämför även följande skogsfibblor som lätt förväxlas med hagfibblor: *H. evae*, *H. stenolepis*)

1	*Holkar utan enkelhår (sällan med enstaka på primärholken).	2
	*Holkar med ± hår.	7
2	*Holkfjäll med mycket rikligt, ± jämnt spritt stjärnludd; blad oftast leverfläckiga.	3
	*Holkfjäll utan eller med sparsamma stjärnhår i kanterna.	4
3	*Blad brett elliptiska, < 2 ggr längre än breda; holkskäft med ± täta glandler.	<i>opacum</i>
	*Blad ± smalt lansettlika, > 3 ggr längre än breda; holkskäft ± kalt.	<i>varianifolium</i>
4	*Blad djupt vasstandade (tänder > 20 % av bladbredd); holkfjäll sylspetsiga; märke svart.	<i>barbareaefolium</i>
	*Blad mer fintandade; holkfjäll trubbiga - kortspetsiga; märke ljusare.	5
5	*Holkglandler ± svarta; stjälkblad under tätt stjärnhåriga.	<i>diaphanum</i>
	*Holkglandler med gulbruna knappar; stjälkblad under föga stjärnhårigt.	6
6	*Holkskäft med glesa glandler; märke mörkt smutsgult - svart.	<i>lepidiceps</i>
	*Holkskäft tätt glandulära; märke ljust - ± gult.	<i>pumicatifolium</i>
7	*Holkar med rikliga - täta glandler (och därtill få - täta hår).	8
	*Holkar övervägande, oftast tätt och långt håriga med relativt få och omärkliga glandler.	17
8	*Holkfjäll ± helt utan stjärnhår.	9
	*Holkfjäll med tydligt stjärnludd.	10
9	*Holkar tätt glandulära med få hår, blad linjärt elliptiska.	<i>barbareaefolium</i>
	*Holkar med minst lika mycket hår som glandler; blad ± brett elliptiska.	<i>neopinnatifidum</i>

- 10 *Holkludd tydligt koncentrerat till fjällens kanter, ofta ± rikligt. 11
 *Holkludd ± jämnt spritt över fjällens yta (ibland mycket sparsamt). 13
- 11 *Blad långsträckta, > 3 ggr längre än breda, fint sågtandade; stjälkblad 3-5; 11
 holkfjäll ± spetsiga. *daedaleopium*
 *Blad bredare; stjälkblad 1-3; holkfjäll bredtrubbiga. 12
- 12 *Holkfjäll med ± få och mörka hår. *porrigens*
 *Holkfjäll med täta, långt vitspetsade hår. *caesiomurorum*
- 13 *Bladskäft oftast med fria flikar; holkfjäll med täta glandler och ± få mörka hår. 14
 *Bladskäft utan fria flikar; holkfjäll oftast med ungefär lika mycket hår som glandler. 15
- 14 *Holkfjäll smalt tillspetsade, stjälkblad tätt stjärnhåriga; blad aldrig fläckiga. *grophosum*
 *Holkfjäll bredare - smalare trubbiga; stjälkblad föga stjärnhåriga, blad ofta leverfläckiga. *porrigens*
- 15 *Märke svart; holkar med täta glandler och färre korta mörka hår; rosettblad nästan alltid lilaanlupna. *almquistianum*
 *Märke smutsgult; holkar övervägande håriga av långt vitspetsade hår; rosettblad gröna eller lilaanlupna. 16
- 16 *Klen-medelgrov art med 2-3 stjälkblad av varierande form samt smalspetsade holkfjäll. *vulgatum*
 *Grovt och högväxt art med 4-6 stjälkblad av karakteristisk form [se figur] samt ± bredtrubbiga holkfjäll. *vulgatiforme*
- 17 *Blad ± rikligt leverfläckiga. 18
 *Blad ofläckade. 22
- 18 *Blad endast mycket fint tandade, holkfjäll enda till spetsen mycket rikligt stjärnluddiga. *tjaelderense*
 *Blad i regel tydligt tandade. 19
- 19 *Blad tätt och regelbundet dimorft tandade - dubbeltandade [se figur]; holkställning tät med kort akladium. *subnaevosum*
 *Blad glesare, oregelbundet eller åtminstone ej tydligt dimorft tandade; holkställning oftast gles och långgrenig. 20
- 20 *Stjälkblad 3-5; holkfjäll 9-10 mm långa, klädda av blott glesa hår. *chondrodes*
 *Stjälkblad 0-3; holkfjäll 11-14 mm, tätt håriga. 21
- 21 *Blad oftast lilaanlupna, med killik bas; holkfjäll även i spetsen med ± stjärnludd; holkställning med parvis sittande holkar på ofta reducerade skaft och kort akladium. *submetaliceps*
 *Blad ej lilaanlupna, ofta med tvär - vigglik bas; holkfjäll endast mot basen med ± rikligt stjärnludd; holkställning enkelt långgrenig. *caesium*
- 22 *Holkskäft med ± rikliga glandler. 23
 *Holkskäft utan eller med blott enstaka glandler. 25

- 23 *Holkfjäll med ± jämnt spritt stjärnludd; holkskaft med ± glesa hår och glandler. *vulgatum*
 *Stjärnludd tydligt koncentrerat till holkfjällens kanter (ibland sparsamt); holkskaft
 med mycket täta hår och glandler. 24
- 24 *Holkfjäll i hela sin längd med täta filtartade stjärnluddsränder. *caesiomurorum*
 *Stjärnludd mer sparsamt, främst mot fjällens bas bildandes ± glesa luddränder. *prolatatum*
- 25 *Holkskaft mycket tätt långhåriga; märke sotsvart. *plicatum*
 *Holkskaft ej eller glest hårigt och / eller märke ljusare. 26
- 26 *Stjälkblad 3-7 st. 27
 *Stjälkblad 1-2(-3) st. 35
- 27 *Blad smalt lansettlika, > 3 ggr längre än breda, djupt och regelbundet dimorft
 trubbflikade; holkfjäll ± helt utan stjärnhår. *pexum*
 *Blad oftast bredare, sällan dimorft tandade; holkfjäll ± stjärnhåriga. 28
- 28 *Holkfjäll bredspetsade, alla ± trubbiga. 29
 *Holkfjäll smalspetsade; åtminstone de inre sylspetsiga. 31
- 29 *Holkar med rikliga glandler men måttligt stjärnludd. *vulgatiforme*
 *Holkar med 0 - få glandler men åtminstone mot basen rikligt stjärnludd. 30
- 30 *Stjälkblad 2-3, i omkrets äggrunda; holkfjäll med stjärnludd tydligt
 koncentrerat till holkbasen, märke ljusare - mörkare smutsgult. *ravidum* var. *sublustre*
 *Stjälkblad 3-7, elliptiska; holkfjäll med ± jämnt spritt stjärnludd; märke
 nästan rent gult. *variabile*
- 31 *Holkfjäll med smala men ± tydliga stjärnluddsränder i kanterna; blad tätt ± dimorft tandade;
 rosettblad nästan oskaftade. *bogense*
 *Stjärnludd ej tydligt koncentrerat till kanterna; blad glesare tandade, ± långskaftade. 32
- 32 *Holkar med ± rikliga glandler; holkskaft rikligt håriga; blad mest grunt tandade
 (< 15 % av bladbredd). *vulgatum*
 *Holkar med få och ± omärkliga glandler; holkskaft ± kalt; blad oftast djupare tandade. 33
- 33 *Holkfjäll med ± jämnt spritt eller mot spetsen rikligast stjärnludd; blad glest
 ± klotlikt tandade. *metaliceps*
 *Holkludd främst mot holkfjällens bas. 34
- 34 *Holkfjäll 9-10 mm, med måttligt täta hår och ± utan glandler. *chondrodes*
 *Holkfjäll ca. 11 mm, mycket tätt och långt vithåriga och med ± glandler. *ebenarium*
- 35 *Holkskaft glest - tätt håriga; märke mörkt smutsgult - svart. 36
 *Holkskaft kalt eller med ± få hår; märke gult - ± ljus smutsgult 40
- 36 *Blad grunt tandade (< 15 % av bladbredd). 37
 *Blad djupare tandade - flikiga. 39
- 37 *Holkfjäll smalspetsade med ± rikliga glandler och ± jämnt spritt stjärnludd. *vulgatum*
 *Holkfjäll bredspetsade med ± få och föga synliga glandler samt stjärnludd
 som är tydligt koncentrerat till fjällens kanter. 38

Hieracium porrigens på Klinteberget, Klinte. Foto: J. Petersson 6 juni 2002.

- 38 *Holkfjäll främst i nedre halvan ± rikligt stjärnhåriga; akladium ± långt. *prolatatum*
 *Holkfjäll ända till spetsen mycket rikligt stjärnluddiga, akladium oftast mycket kort. *carnosiceps*
- 39 *Holkfjäll smalt sylspetsiga. *submetaliceps*
 *Holkfjäll bredspetsade, ± trubbiga. *aetotrichum*
- 40 *Blad ± ljusgröna, ofta lilaanlupna; holkfjäll ± trubbad, ofta med ända till spetsen spritt stjärnludd. *ravidum*
 *Blad mörkt blågröna, aldrig lilaanlupna; holkfjäll långt utdraget smalspetsade, ± sylspetsiga; stjärnludd koncentrerat till holkbasen, ± obefintligt mot fjällens spetsar. *caesium*

Artbeskrivningar

Skogsfibblor, sect. *Hieracium*

H. acidotum (Dahlst.) Johanss. (1897)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *acidotum* Dahlst. (1893a) Nom. nov. pro *H. silvaticum* ssp. *macrolepis* Kindb. (1877), non Boiss., (1867?).

Blad: gröna, glest håriga, ibland med fria flikar. *Stjälkblad*: 0 (-1), föga stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 10-11 mm, smala, blekt olivgröna, utdraget sylspetsiga. *Holkglandler*: glesa. *Holkhår*: rikliga, långa, ± vita. *Holkstjärnhår*: ± 0 - sparsamt i basala kanter och i spetsen. *Holkskaft*: glesa - rikliga glandler, enstaka - glesa hår. *Märke*: mörkt smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: ± rakgrenigt långgrenig, akladium medellångt. *Övrigt*: Kan vara svår att skilja från *H. scandinavium*, jämför denna! *Utbredning*: 25 socknar från Fleringe till När samt på alla öarna.

H. caesiiflorum Almq. ex. Norrl. (1888a)

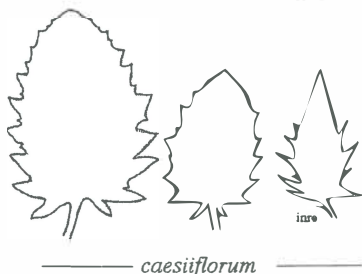
Descr. orig. Almq., Studier (1881, "H. silvaticum subsp. 5").

Synonym: *H. caesiiceps* Brenn., Spridda Bidr. I p. 118 (1892).

Föga skild är: var. *galbaniforme* (Dahlst.) Johanss. (1927); basionym: *H. caesiiflorum* f. *galbaniforme* Dahlst. (1893a).

Blad: gröna, oftast violettanlupna, gleshåriga. *Stjälkblad*: 0-1, oftast djupt flikigt, föga stjärnhårigt.

Holkfjäll: 9-11 mm, grågröna, smala, smaltrubbiga. *Holkglandler*: enstaka - glesa, korta, svarta. *Holkhår*: rikliga, vita. *Holkstjärnhår*: rikligt, över hela ytan eller främst mot basen spritt, otydlig spetstofs. *Holkskaft*: ± glesa hår, 0 - enstaka glandler. *Märke*: ljust - mörkt smutsgult (rent gult hos var. *galbaniforme*). *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: ± långt bäggrenig, akladium vanl. långt. *Övrigt*: var. *galbaniforme* är trol. blott en miljömodifikation kännetecknad av grunt tandade blad, grövre holkar och gult stift. Kan vara snarlik *H. ravidum*. Huvudformen kan ibland förväxlas med *H. chlorellum* men denna har grovtandade blad, de innersta grunt buktandade, rent gult märke, övervägande glandulära holkskaft och bredare holkfjäll. *Utbredning*: 25 socknar från Färö till Stånga.

H. caliginosum (Dahlst.) Dahlst. (1899)

Basionym: *H. serratifrons* ssp. *caliginosum* Dahlst. (1893a).

Synonym: *H. sparsidens* ssp. *limum* Johanss. ex. Dahlst. (1893a).

Blad: tjocka, mörkgröna, tätt korthåriga och kanthåriga. *Stjälkblad*: 1-2, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 11-13 mm, grönsvarta, $\pm$ sylspetsiga. *Holkglandler*: tätt hopade, långa, svarta. *Holkhår*: glesa - rikliga, $\pm$ helmörka. *Holkstjärnhår*: mycket sparsamt i basala kanter. *Holkskäft*: täta glandler, 0 - enstaka hår. *Märke*: smutsgult. *Kronbräm*: $\pm$ otydligt cilierat. *Korgställning*: $\pm$ båggenig, akladium kort. *Utbredning*: 28 socknar från Fårö till Stånga.

caliginosum

H. canipes (Almq. ex Stenstr.) Dahlst. (1892b)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *canipes* Almq. ex Stenstr. (1889).

Blad: gröna, ibland violettanlupna, variabla till form och tandning men alltid $\pm$ asymmetriskt och oregelbundet tandade. *Stjälkblad*: 0-1, $\pm$ glest stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 12-13 mm, mörkgröna, smaltrubbiga - kortspetsiga (de innersta stundom sylspetsiga). *Holkglandler*: täta, långa, svarta. *Holkhår*: få - glesa, mörka. *Holkstjärnhår*: mycket sparsamt i basala kanter, spetstofs otydlig. *Holkskäft*: rikliga - täta glandler och 0 - enstaka hår. *Märke*: mörkt smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: flocklikt hopdragen, rakgenig, akladium medellångt. *Utbredning*: 5 socknar på nordligaste delen, från Fårö till Bro.

canipes

H. chlorellum Norrl. (1888a)

Synonym: *H. latilobum* Almq. ex Dahlst. (1893a).

Blad: tunna, gröna, ofta violettanlupna och buckliga, gleslåriga. *Stjälkblad*: 0-1, brett äggrunt, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 9-10 mm, grågröna, breda, $\pm$ smaltrubbiga. *Holkglandler*: glesa - täta, korta svarta. *Holkhår*: $\pm$ täta (sällan glesa). *Holkstjärnhår*: rikligt, med breda men otydligt avgränsade luddränder el. $\pm$ jämnt spritt. *Holkskäft*: få - glesa glandler, enstaka hår. *Märke*: $\pm$ rent gult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: långgenig, akladium medellångt. *Övrigt*: jämför *H. caesiiflorum*! *Utbredning*: 13 socknar från Fårö till Klinte, vanligast längst i norr.

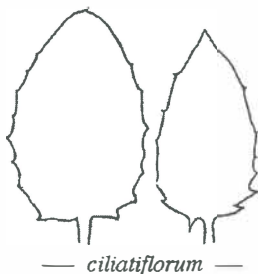
chlorellum

H. ciliatiflorum Pugsley (1941)

Nom. nov. pro *H. ciliatum* (Almq.) Dahlst. (1892b), non Willd. (1800).

Blad: mörkt blågröna, tätt håriga och kanthåriga, till formen tämligen variabla och så även inom individ. *Stjälkblad*: 0-1, ± stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 11-12 mm, grönsvarta, breda, trubbiga. *Holkglander*: tätt hopade, grova, gulbruna. *Holkhår*: glesa, kort vitspetsade. *Holkstjärnhår*: rikligt, särskilt mot spetsen med breda luddband, på ryggarna med glest strödda stjärnhår. *Holkskaft*: täta glandler, 0 - få hår. *Märke*: ljust smutsgult - rent gult.

Kronbräm: tätt och långt cilierat. *Korgställning*: bäggrenig, akladium kort. *Utbredning*: Vikers i Lärbro (samlad 1924-1939).

H. evae T. Tyler ined.

Blad: tätt långhåriga, de yttre lilaanlupna. *Stjälkblad*: 1-2, mot basen djupt sylflikiga, ej stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 11-13 mm, smaltrubbiga. *Holkglander*: tätt hopade, markant oliklånga, brunaktiga. *Holkhår*: rikliga, ± långt vitspetsade. *Holkstjärnhår*: rikligt i basala kanter, uppåt alltmer sparsamt. *Holkskaft*: täta grova glandler och glesa hår. *Märke*: ljust smutsgult. *Kronbräm*: tätt och långt cilierat. *Holkställning*: långt bäggrenig med grova skaft och ± långt akladium. *Övrigt*: en mycket högväxt art, habituellt liknandes en hagfibbla men med holkbeklädnad som en skogsfibbla, glest ställda stjälkblad och tätt cilierat kronbräm. *Utbredning*: Hogrån, på banvallen söder om anhalten 1937. Endem.

H. grandidens Dahlst. (1893a)

Synonym: *H. chrysomaurum* Hyl (1943).

Blad: mörkgröna, täml. tätt långhåriga och kanthåriga. *Stjälkblad*: 1-2, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10-12 mm, grönsvarta, smaltrubbiga. *Holkglander*: tätt hopade, medellånga, svarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: sparsamt men tydligt i kanterna (åtm. mot spets och bas). *Holkskaft*: tätt hopade glandler. *Märke*: svart. *Kronbräm*: ± tydligt cilierat. *Korgställning*: sammansatt bäggrenig, akladium medellångt. *Övrigt*: *H. chrysomaurum* har ngt grundare bladtandning men är knappast artskild. *Utbredning*: Norrvange i Lärbro (samlad 1924), gräsfröinkomling.

H. integratum (Dahlst. ex Stenstr.) Dahlst. (1892b)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *integratum* Dahlst. ex Stenstr. (1889).

Synonym: *H. silvaticum* ssp. *integrifolium* Almq. (1881) & *H. murorum* var. *integrifolium* Fr. (1847).

Blad: gulgröna. *Stjälkblad*: (1-) 2, föga stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 10-11 mm, grågröna, smaltrubbiga. *Holkglandler*: tätt hopade, medellånga, svarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt bildande tydliga luddränder. *Holkskaf*: täta glandler. *Märke*: svart. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: sammansatt bäggrenig, akladium kort. *Utbredning*: 7 socknar från Bunge till Ardre.

integratum

H. lanuginosum (Lönnr. ex Dahlst.) Johanss. (1897)

Basionym: *H. sagittatum* ssp. *lanuginosum* Lönnr. ex Dahlst. (1893a).

Synonym: *H. sagittatum* ssp. *loennrothianum* Zahn (1921, p.p.) & *H. lanugineum* Brenner (1907, nom. superfl.).

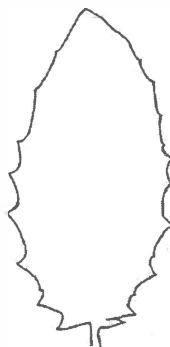
Blad: mörkgröna, sällan violettanlupna, tätt långhåriga. *Stjälkblad*: 1, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10-11 mm, brunaktigt grågröna, ± smaltrubbiga. *Holkglandler*: rikliga, medellånga, svarta. *Holkhår*: täta, långa, från mitten gråvita, ngt krusiga. *Holkstjärnhår*: rikligt, åtminstone upptill bildande luddränder. *Holkskaf*: rikliga - täta glandler och hår. *Märke*: mörkt smutsgult - svart. *Kronbräm*: långt cilierat. *Korgställning*: sammansatt bäggrenig, akladium kort. *Övrigt*: Närstående *H. oistophyllum* men med smalare blad av mörkare färg, mörkare, längre och mer smalspetsade holkfjäll klädda av något mörkare hår. Skillnaden mellan dessa arter är dock inte helt skarp och vissa mindre välutvecklade insamlingar låter sig inte säkert bestämmas. *Utbredning*: 35 socknar från Fårö till Silte samt Sandön.

lanuginosum

H. macrurum Hyl. (1943)

Blad: gröna. *Stjälkblad*: 1, ej stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10 mm, smaltrubbiga. *Holkglandler*: tätt hopade, medellånga, gulbruna - svarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: ± 0. *Holkskaf*: täta glandler. *Märke*: ± rent gult. *Kronbräm*: kalt, *Korgställning*: bäggrenig med kort akladium. *Utbredning*: Nygårds park och Vibble kvarn mellan Vibble & Axelro i Västerhejde (samlad 1913-48), gräsfröinkomling.

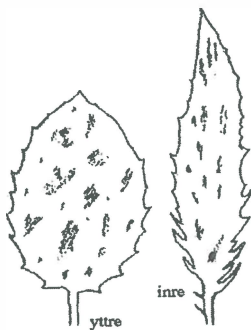

macrurum

H. maculosum (Dahlst. ex Stenstr.) Dahlst. (1892b)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *maculosum* Dahlst. ex Stenstr. (1889).

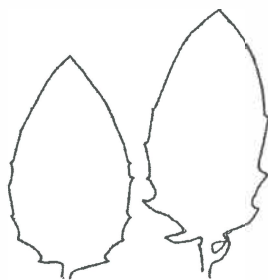
Blad: mörkgröna, ofta violettanlupna, vanl. tät mörk-fläckiga. *Stjälkblad*: 0-1, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 9-11 mm, grågröna, smala, utdraget sylspetsiga. *Holk-glander*: glesa - rikliga, korta, gulbruna. *Holkhår*: rikliga - täta, långt vitspetsade. *Holkstjärnhår*: åtminstone mot basen täml. rikligt spritt. *Holkskaf*: rikliga - täta glandler och hår. *Märke*: ljust smutsgult - svart (stor variation). *Kronbräm*: oftast kort cilierat. *Korgställning*: tät, ± båggenig, akladium kort - medellångt. *Utbredning*: 12 socknar från Fårö till Klinte, mest på västra sidan.

maculosum

H. manotrichum Johanss. (1905)

Blad: gröna el. glest fläckiga, ofta violettanlupna, långskaftade med lila skaf, oftast ± kala. *Stjälkblad*: 1, oftast stort, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 11 mm, utdraget smal-spetsade, smaltrubbiga men de innersta ± sylspetsiga. *Holk-glander*: få - glesa, korta, svarta. *Holkhår*: ± täta, vitspetsade. *Holkstjärnhår*: över hela ytan rikligt och ± jämnt spritt. *Holkskaf*: kalt. *Märke*: ljust smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: ± rakgenigt långgenig, akladium medellångt - långt. *Utbredning*: Fröjel, Klinte, Stånga, Visby och möjligen Othem. Endem.

manotrichum

H. marginellum (Dahlst. ex Stenstr.) Dahlst. (1892b)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *marginellum* Dahlst. ex Stenstr. (1889).

Blad: gröna, ibland lilaanlupna, ibland med fria flikar, till formen täml. variabla men alltid oregelbundet, längre eller kortare grovtandade och ofta veckade. *Stjälkblad*: 0-1, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 9-11 mm, smaltrubbiga - kortspetsiga. *Holk-glander*: rikliga - täta, långa, svarta. *Holkhår*: rikliga - täta, kort gråspetsade. *Holkstjärnhår*: täml. sparsamt i kanter och spetsar. *Holkskaf*: rikliga - täta glandler och få - rikliga hår. *Märke*: ± mörkt smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Blomställningstyp*: flocklikt långgenig - knipplik, akladium långt. *Utbredning*: endast Alskog, på nyanlagd vägsänt vid Ollajvs 1972, troligen en sentida invandrare från fastlandet.

marginellum

H. myrtillinum (Johanss. ex Dahlst.) T. Tyler ined.

Basionym: *H. panaeolum* f. *myrtillinum* Johanss. ex Dahlst. (1893a).

Blad: ± tätt mörkfläckiga. *Stjälkblad*: 0-1, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10-11 mm, mörkgrå, smalttrubbiga. *Holkglandler*: täta, medellånga, grova, svarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: tämligen rikligt - rikligt, mest mot basen och spetsen och i allmänhet tydligt samlat i kanterna. *Holkskaft*: täta glandler. *Märke*: mörkt smutsgult - svart. *Kronbräm*: kort cilierat. *Korgställning*: svagt båggenig, akladium medellångt. *Utbredning*: endast känd från stranden av Ar träsk i Fleringe (samlad där 1890) samt från Stux i Bunge (samlad 1977). Endem.

myrtillinum

H. obtusius Hyl. (1943)

Synonym: *H. torticeps* f. *viblense* Johanss. (1927).

Blad: ibland lilaanlupna. *Stjälkblad*: 0-1, glest stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 11 mm, kortspetsiga - sylspetsiga. *Holkglandler*: hopade, medellånga, svarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt i kanterna och därtill mot basen ± jämnt spritt. *Holkskaft*: täta glandler. *Märke*: ± smutsgult. *Kronbräm*: kort cilierat. *Korgställning*: tät båggenig - flocklik med kort akladium. *Utbredning*: Jakobsberg och Norrbys i Follingbo (samlad 1915-49) samt Vibble i Västerhejde (1934), beskriven som en gräsfröinkomling men ej känd från någon annan lokal och fyndet i Vibble var enligt uppgift på en strandvall...

obtusius

H. oistophyllum Pugsley (1941)

Nom. nov. pro *H. sagittatum* (Lindeb.) Dahlst (1892b), non Hoffm. & Link (1809).

Basionym: *H. murorum* var. *sagittatum* Lindeb. (1870)

Synonym: *H. murorum* var. *incanum* Lindeb. (1874), *H. sagittatum* var. *streptocodon* Dahlst. (1893a) är en skuggform med egendomlig bladform erinrande om *H. orbicans* men överensstämmer till holkarna helt med *H. oistophyllum*.

Blad: ljusgröna, tätt håriga och kanthåriga, ofta violettskaftade. *Stjälkblad*: 1-2, tätt hårigt men föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 9-10 mm, grågröna - gulgröna, flertalet brett rundtrubbiga. *Holkglandler*: glesa - rikliga, korta, bruna - svarta. *Holkhår*: täta - hopade, långa, från långt nedom mitten vita, krusiga. *Holkstjärnhår*: sparsamt - täml. rikligt i kanterna. *Holkskaft*: täta glandler och hår. *Märke*: mörkt - svart. *Kronbräm*: ± otydligt cilierat. *Korgställning*: tät båggenig, akladium oftast mkt kort. *Övrigt*: jämför *H. lanuginosum* som är närstående. *Utbredning*: 27 socknar från Fårö till Lye samt på Sandön.

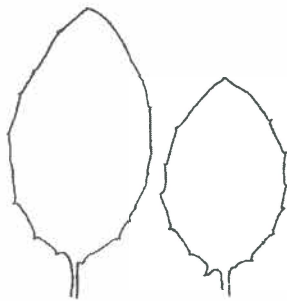

oistophyllum

H. orbicans (Almq. ex Stenstr.) Dahlst. (1892b)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *orbicans* Almq. ex Stenstr. (1889).

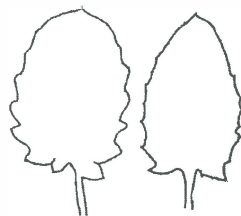
Blad: gröna, ibland violettanlupna och någon gång glest fläckiga. *Stjälkblad*: 1-2, ± hjärtligt, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10-11 mm, grågröna, smaltrubbiga. *Holk-glandler*: rikliga - täta, oliklånga, delvis långa, svarta. *Holkhår*: rikliga - täta, kort vitspetsade. *Holkstjärnhår*: täml. sparsamt - täml. rikligt i kanterna, åtm. mot spets och bas tydliga luddränder. *Holkskaft*: täta glandler och glesa hår. *Märke*: smutsgult. *Kronbräm*: ± kalt. *Korg-ställning*: båggrengig, akladium kort. *Utbredning*: 7 socknar från Bunge till Hejdeby samt Klinte.

— orbicans —

H. panaeolum Dahlst. (1893a)

Blad: ofta violettanlupna, mkt långskaftade med violetta skaft, ibland glest fläckiga. *Stjälkblad*: 0-1, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10-11 mm, mörkgrå, smaltrubbiga. *Holk-glandler*: täta, korta men grova, svarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: mycket rikligt, i synnerhet i kanterna och där med breda men otydligt avgränsade luddband. *Holkskaft*: rikliga - täta glandler. *Märke*: ljust smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Korg-ställning*: jämnhög, svagt båggrengig, akladium växlande men oftast kort. *Utbredning*: 26 socknar från Bunge till Stånga.

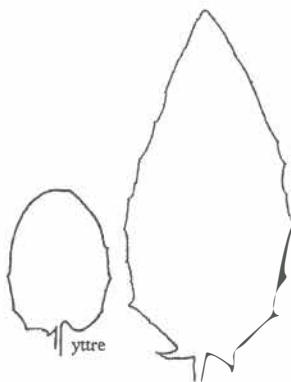

panaeolum

H. pellucidum Laest. (1824)

Synonym: *H. nigroglandulosum* Lönnr. (1882) & *H. melanolepis* Almq. ex Norrl. (1888a)

Blad: oftast violettanlupna med en påfallande blåaktig nyans, de yttersta karakteristiskt rundade med intryckt - hjärtlik bas. *Stjälkblad*: 0-1, med eller utan ± rikliga stjärnhår. *Holkfjäll*: 8-10 mm, svartaktiga, bredspetsade, ± bredtrubbiga. *Holk-glandler*: tätt hopade, korta - medellånga, svarta. *Holkhår*: 0 eller sällan enstaka (ganska vanligt hos gotländska exemplar). *Holkstjärnhår*: sparsamt i kanterna. *Holkskaft*: täta glandler. *Märke*: svart. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: tät båggrengig, akladium kort. *Övrigt*: Det gotländska materialet avviker från fastlandsformerna genom att ofta ha hår på holkarna och ± tätt stjärnhåriga stjälkblad men ansluter f.ö. så väl till huvudformen att ett särskilt urskiljande förefaller överflödigt. *Utbredning*: 31 socknar från Bunge till Silte.

— pellucidum —

H. penduliforme (Dahlst.) Johanss. (1897)

Basionym: *H. [silvaticum] ssp. penduliforme* Dahlst. (1894a).

Blad: mörkgröna, vanl. violettanlupna. *Stjälkblad*: 0-1, tätt mjukhåriga och stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 10-11 mm, gröna, smala, kortspetsiga - sylspetsiga. *Holkglandler*: täta, korta, svarta. *Holkhår*: rikliga, ± kort vitspetsade. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt spritt, dessutom med mycket välutvecklad spetstofs. *Holkskaft*: täta glandler och glesa hår. *Märke*: smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: ± tät, måttligt bäggrenig, nästan enkel, akladium kort. *Utbredning*: 7 socknar på nordligaste delen mellan Bunge och Lokrume.

penduliforme

H. pendulum (Dahlst.) Dahlst. (1900)

Basionym: *H. silvaticum ssp. pendulum* Dahlst. (1893a).

Synonym: *H. laceratum* Norrl. (1888a), non Jord. ex. Bor. (1857).

Blad: ljusgröna, till formen täml. variabla. *Stjälkblad*: 1, tätt stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 9-10 mm, gråaktiga, smala, smaltrubbiga - spetsiga. *Holkglandler*: få - glesa, mycket korta, svarta. *Holkhår*: rikliga - täta, mörka el. vitspetsade. *Holkstjärnhår*: mot basen täml. rikligt spritt. *Holkskaft*: 0 - enstaka glandler och hår. *Märke*: ± mörkt smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: tät bäggrenig, akladium kort. *Utbredning*: Gervalds i Hejde (samlad 1885-1888).

pendulum

H. planifrons Johanss. (1927)

Blad: ljusgröna, oftast violettanlupna, långskaftade. *Stjälkblad*: 0-1, glest stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 9-11 mm, brunglöna, ± smaltrubbiga. *Holkglandler*: tätt hopade, oliklånga, delvis långa, gulbruna. *Holkhår*: 0 - enstaka. *Holkstjärnhår*: mot basen sparsamt spritt eller ± 0. *Holkskaft*: rikliga glandler och enstaka hår. *Märke*: svart. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: knipplikt långgrenig, ofta enkelt långgrenig, akladium medellångt - långt. *Utbredning*: söder om Ar träsk i Fleringe (samlad 1890) samt möjligen Boge. Endem.

planifrons

H. psepharum (Dahlst.) Sam. (1906)

Basionym: *H. silvaticum ssp. psepharum* Dahlst. (1893a).

Inklusive var. *collucens* Johanss. (1909).

Blad: mörkgröna, ibland glest fläckiga, under ofta violettanlupna. *Stjälkblad*: 0 (-1), föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: ca. 11 mm, grågröna, smalspetsade, ± sylspetsiga. *Holkglandler*: hopade, medellånga, svarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt i basala kanter eller mot basen spritt. *Holkskaft*: glesa - ± täta glandler. *Märke*: mörkt smutsgult - svart. *Kronbräm*: ibland ngt cilierat. *Korgställning*: knipplik, bäggrenig, akladium kort - medellångt. *Utbredning*: Hall & Hangvar.

psepharum

H. scandinavium (Zahn) Johanss. (1927)

Basionym *H. bifidum* ssp. *scandinavium* Zahn (1921).

Synonym: *H. silvaticum* (L.) "s. str." auct. Scand. (Almq., Stenstr., Dahlst., Omang etc).

Blad: gröna, sällan glest fläckiga, ofta violettanlupna. *Stjälkblad*: 0-1, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10-12 mm, grågröna, smala, sylspetsiga. *Holkglander*: glesa, mkt korta, svarta. *Holkhår*: täta, långt vitspetsade, stundom ngt krusiga. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt mot bas och kanter. *Holkskaft*: enstaka - få glandler och $\pm$ glesa hår. *Märke*: mörkt smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: långt bäggrenig, akladium ofta långt. *Övrigt*: kan vara mycket snarlik *H. acidotum* men bladform i regel mer triangulär och holkskaft föga glandulära. Även *H. sublividum* kan vara snarlik men denna saknar nästan glandler på holkfjällen som däremot är $\pm$ gråfiltade av stjärnhår. *Utbredning*: 7-8 socknar mellan Hall & Lojsta.

scandinavium

H. serratifrons Almq. ex Dahlst. (1893a)

Descr. orig., pro ssp. 11 var. 1, in Almq. (1881).

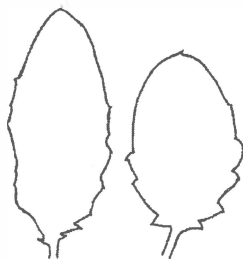
Blad: tjocka, mörkgröna, ibland violettanlupna. *Stjälkblad*: 1, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10-11 mm, svartglänsande, brett trubbiga. *Holkglander*: täta - hopade, långa och grova, grönsvarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: $\pm$ 0 men med tydlig spetstofs. *Holkskaft*: $\pm$ täta glandler. *Märke*: smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: glest bäggrenig, akladium medellångt. *Utbredning*: "mot St. Wede" i Endre (samlad 1890). En snarlik men misstänkt artskild form har samlats på en skogsbilväg i Hangvar s:n (RUBIN 07J2d 21 47; T. Karlsson 1993, privat herbarium). Detta material har rent gula märken, mindre holkar och smalare blad än huvudformen.

serratifrons

H. siltense Johanss. (1927)

Blad: oftast blållilaanlupna, de yttersta med grunt hjärtlik bas. *Stjälkblad*: 0-1, $\pm$ stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 12-13 mm, smaltrubbiga. *Holkglander*: täta, grova, medellånga, svarta. *Holkhår*: rikliga, helmörka. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt - rikligt i kanterna. *Holkskaft*: täta glandler, 0 - få hår. *Märke*: smutsgult. *Kronbräm*: $\pm$ kort cilierat. *Korgställning*: flocklikt sammandragen, $\pm$ bäggrenig, akladium medellångt. *Utbredning*: Hallvards löväng i Silte (samlad 1925-1936). Endem.

siltense

H. sinuosifrons (Almq. ex Dahlst.) Dahlst. (1893b)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *sinuosifrons* Almq. ex Dahlst. (1893a) Descr. orig., pro *H. silvaticum* ssp. 4, in Almq. (1881).

Blad: ljusgröna, oftast viloettanlupna, veckade, de yttre oftast trubbigt grovtandade, de inre vassflikiga. Välgödda individ har mot basen djupt grovflikiga blad men mindre individ får betydligt grundare bladtandning och kan i förstone förefalla mycket avvikande. *Stjälkblad*: 0-1, glest stjärnhårigt, oftast djupt sylflikigt - pardelat. *Holkfjäll*: 9-11 mm, brungröna, smaltrubbiga (men de innersta ibland sylspetsade). *Holkglandler*: rikliga, korta, gulbruna - svarta. *Holkhår*: rikliga - täta, korta, ± helmörka. *Holkstjärnhår*: ± sparsamt spritt, mest mot basen. *Holkskaft*: glesa - rikliga glandler och enstaka - glesa hår. *Märke*: rent gult - ± ljust smutsgult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: ± bågformigt långgrenig, ofta enkelt långgrenig, akladium medellångt - långt. *Utbredning*: 26 socknar från Färö till Silte, mest i kustsocknarna.

— *sinuosifrons* —

H. stenolepis Lindeb. (1877-79)

Synonym: *H. laetifolium* Norrl. (1888a).

Inklusive: **var. *euryanthum*** Dahlst. (1893a),

Synonym: f. *macrantha* Lönnr. (1882).

Föga skild är var. *litorale* Lönnr. (1882).

Blad: blågröna, ofta violettanlupna och med lila skaft, sällan fläckiga; till formen mycket variabla, som det förefaller dock huvudsakligen till följd av miljöpåverkan (fenotypisk plasticitet), hos mindre frodiga individ ibland blott fintandade (se figur). *Stjälkblad*: 0-1, ± stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 11-14 mm, smala, ytterst långt och smalt utdraget sylspetsade. *Holkglandler*: få - glesa, mkt korta, svarta.

var. *euryanthum*

— *stenolepis* —

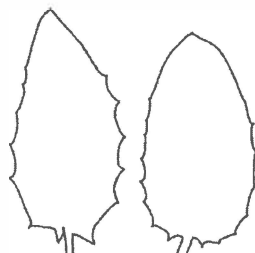
Holkhår: rikliga, ± långt vitspetsade. *Holkstjärnhår*: åtminstone mot basen rikligt spritt. *Holkskaft*: få hår, 0-enstaka glandler. *Märke*: ljust - mörkt smutsgult eller rent gult. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: djupt långgrenigt knipplik, akladium medellångt. *Övrigt*: **var. *euryanthum*** är en mycket storholkig form (holkfjäll intill 14 mm) med något tätare holkbeklädnad och smalare och vassare flikiga blad (se figur) och avviker särskilt genom bladformen så mycket från typrasen att ett urskiljande på artnivå kan synas motiverat. Dahlstedt (1893a) nämner dock att han sett liknande former från Norge och så länge jag inte haft möjlighet att studera dessa senare vill jag inte ta säker ställning i frågan. Liknande är även den östgötiska var. *canulum* Dahlst. Var. *litorale* är en ekotyp eller miljöbetingad

modifikation av ringa systematiskt värde som förekommer på strandklapper och kännetecknas av mycket tidig blomning, små holkar, mångbladig bladrosett av små blad samt djupt grenig stjälk. Utöver nämnda former har ytterligare ett antal former av denna variabla art namngivits i herbarier och i literaturen. Jag har inte studerat dem alla var för sig men har inte kunnat finna att någon av dem avviker tillräckligt för att förtjäna att särskilt urskiljas. *Utbredning*: 25 socknar från Bunge till Linde. Var. *euryanthum* Klinte (flera lokaler, senast 1964), Lindeklint i Linde samt L. Karlsö, sannolikt endem.

H. subhorizontale Hyl. (1943)

Synonym *H. holoxanthum* Hyl. (1943).

Blad: de yttre oftast violettanlupna. *Stjälkblad*: 1, tätt stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10 mm, smaltrubbiga. *Holkglandler*: tätt hopade, medellånga, gula - brunaktiga. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår* sparsamt - tämligen rikligt i kanterna. *Holkskäft*: täta glandler. *Märke*: gulaktigt - ljus smutsgult. *Kronbräm*: otydligt cilierat. *Korgställning*: vipplikt bäggrenig, akladium kort. *Utbredning*: vid kyrkan i Sjonhem (samlad 1913), gräsfröinkomling.

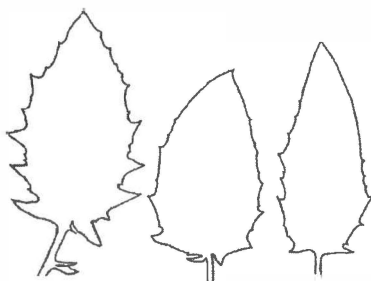

subhorizontale

H. sublividum (Dahlst.) Johanss. (1897)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *sublividum* Dahlst. (1893a).

Blad: mörkgröna, oftast violettanlupna. *Stjälkblad*: 0-1, djupt flikigt, ± stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 12-13 mm, svartgrå, åtm. de inre utdraget sylspetsiga. *Holkglandler*: enstaka - få, korta, svarta. *Holkhår*: ± täta, vitspetsade. *Holkstjärnhår*: rikligt - mycket rikligt spritt, isynnerhet mot basen filtartat. *Holkskäft*: glesa hår och 0 - enstaka glandler. *Märke*: mörkt smutsgult - svart.

sublividum

Kronbräm: kalt eller kort cilierat. *Korgställning*: djupt bäggrenig, akladium medellångt. *Övrigt*: det gotländska materialet avviker till bladformen ganska mycket från fastlandstypen och representerar måhända en egen art men jag har inte funnit några mer handfasta skiljekaraktärer. *Utbredning*: Bunge, Hangvar, Othem, Viklau & Lojsta.

H. subulatidens (Dahlst.) Johanss. (1897)

Basionym: *H. grandidens* ssp. *subulatidens* Dahlst. (1893a).

Blad: gröna, täml. långt och tätt håriga och kanthåriga, ibland violettanlupna. *Stjälkblad*: 1, föga stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10-11 mm, svartgröna, åtm. de inre vasspetsade. *Holkglander*: hopade, medellånga, svarta. *Holkhår*: enstaka - rikliga, vitspetsade. *Holkstjärnhår*: sparsamt - täml. rikligt i kanterna. *Holkskaft*: täta glandler. *Märke*: ± ljust smutsgult. *Kronbräm*: tätt och tydligt cilierat. *Korgställning*: sammansatt, båggenig, akladium medellångt. *Övrigt*: kan endast förväxlas med *H. triangulare* vilken dock har kalt kronbräm och mindre holkar med extremt rikligt stjärnludd. *Utbredning*: 17 socknar från Hangvar till Viklau, främst kring Visby, samt i Öja.

subulatidens

H. triangulare (Almq.) Dahlst. (1892b)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *triangulare* Almq. (1881).

Synonym: *H. subtriangulare* (Stenstr.) Dahlst. (1895), basionym: *H. silvaticum* ssp. *subtriangulare* Stenstr. (1889).

Blad: tjocka, mörkgröna, oftast violettanlupna. *Stjälkblad*: 0-1, ej el. glest stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 8-10 mm, kortspetsiga. *Holkglander*: täta, mest medellånga, oliklånga, gulbruna. *Holkhår*: enstaka - rikliga, ± vitspetsade. *Holkstjärnhår*: mycket rikligt som breda filtartade luddband, isynnerhet mot spetsen. *Holkskaft*: mkt täta glandler och 0 - få hår. *Märke*: mörkt smutsgult - svart. *Kronbräm*: kalt. *Korgställning*: tät, ± rakgrenigt knipplik, akladium mkt kort. *Övrigt*: jämför *H. subulatidens*! *Utbredning*: 20 socknar från Fårö till Stånga, vanligast längst i norr.

triangulare

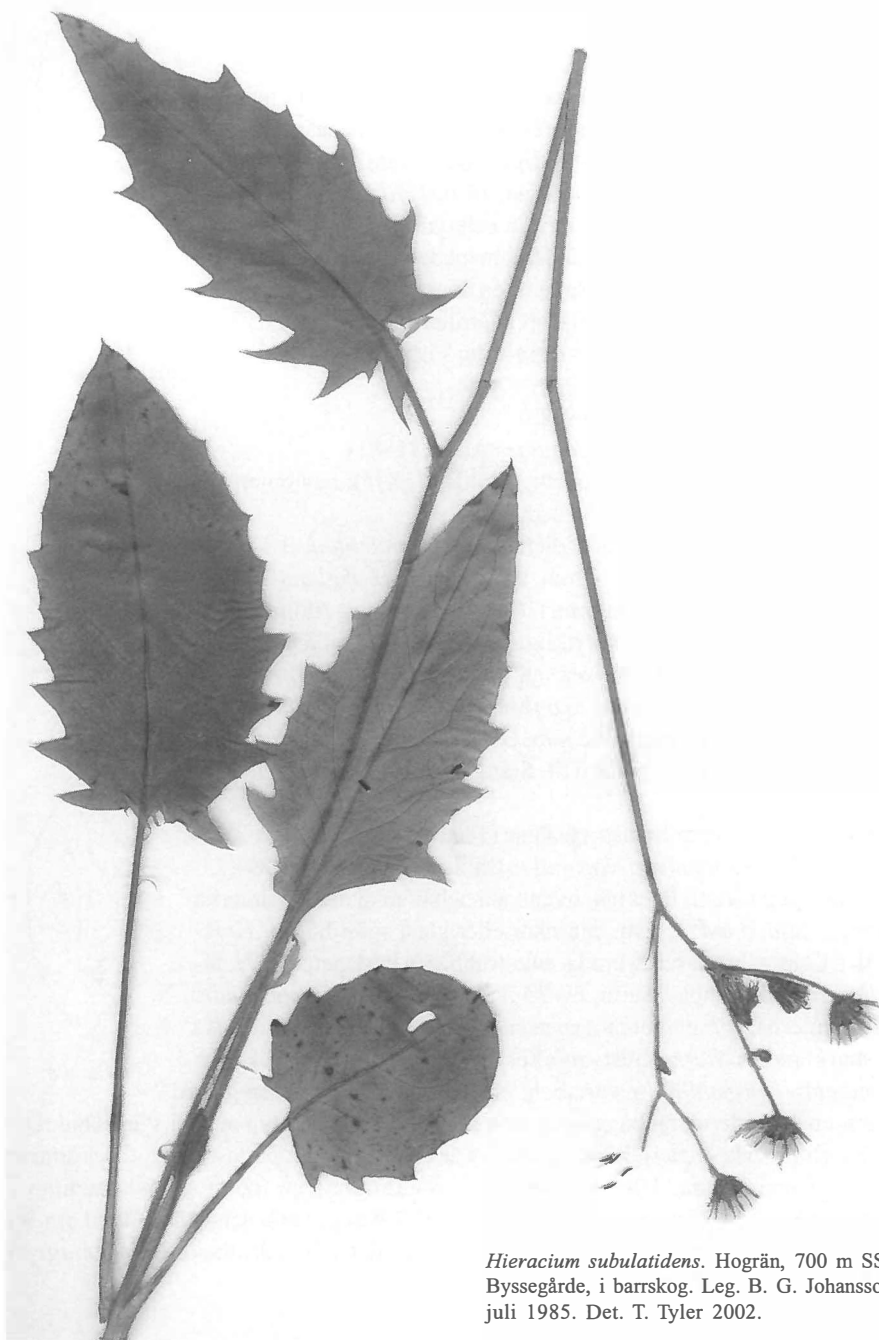
H. variicolor (Dahlst. ex Stenstr.) Dahlst. (1892b)

Basionym: *H. silvaticum* ssp. *variicolor* Dahlst. ex Stenstr. (1889).

Blad: mörkgröna, vanl. fläckiga, ovan kala och blanka men i kanterna tätt håriga. *Stjälkblad*: 1, utan stjärnhår eller glest stjärnhårigt. *Holkfjäll*: 10 - 12 mm, brunsvarta, breda, smaltubbiga - kortspetsiga. *Holkglander*: hopade, långa, svarta. *Holkhår*: 0 - enstaka. *Holkstjärnhår*: rikligt i kanterna, isynnerhet mot spetsen med breda luddränder. *Holkskaft*: täta glandler. *Märke*: ljust - mörkt smutsgult. *Kronbräm*: ibland ± långt cilierat. *Korgställning*: variabelt, enkel och djupt långgrenig med hos östsvenska individ, tät båggenig med kort akladium hos typen från Värmland. *Övrigt*: Det gotländska materialet av denna art är enhetligt men på fastlandet förekommer flera, delvis obeskrivna, delvis sammanblandade former som fodrar särskilt studium. I väntan därpå behåller jag namnet *H. variicolor* för den gotländska formen även om det är osäkert om den tillhör samma art som typmaterialet från Värmland. *Utbredning*: 13 socknar från Bunge till Östergarn.

variicolor

Hieracium subulatidens. Hogrän, 700 m SSO
Byssegårde, i barrskog. Leg. B. G. Johansson 15
juli 1985. Det. T. Tyler 2002.

Hagfibblor, sect. *Vulgata*

H. aethotrichum Dahlst. ex Johanss. (1914a)

Blad: gröna, sällan något fläckiga. *Stjälkblad*: 1-2, glest stjärnhåriga. *Holkfjäll*: ca 13 mm, breda, bredspetsade, kortspetsiga - trubbiga. *Holk-glandler*: rikliga, mycket korta, gulbruna - svarta. *Holkhår*: tätt hopade, från grov mörk bas vitspetsade. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt - rikligt spritt. *Holkskaft*: glesa - rikliga hår och enstaka glandler. *Märke*: mörkt smuts-gult - svart. *Korgställning*: gles och långgrenig med medellångt akladium. *Övrigt*: typmaterialet och senare insamlingar från typlokalen uppvisar en ansevärd variation varför denna arts karakteristik och status tills vidare får anses osäker. Frånsett de trubbiga holkfjällen mycket snarlik *H. submetaliceps*. Till dessa ansluter även en grupp av sällsynta och ännu outredda gotländska former som inte kan med säkerhet föras till någon känd art. Av dessa märks särskilt en typ som samlats i Othem och Boge (M. Östman i S) som i allt överensstämmer med typen för *H. aethotrichum* förutom det att den har $\pm$ rent honungsgula märken. *Utbredning*: Hang-var, Fleringe & vid Tjelders i Boge. Troligen endem.

aethotrichum

H. almquistianum (Zahn) Johanss. (1927)

Basionym: *H. vulgatum* ssp. *almquistianum* Zahn (1921). Nom. nov. pro *H. murorum* ssp. *violascens* Almq. ex Dahlst. (1892a) (non Borbas 1878).

Synonym: *H. vulgatum* var. *latifolium* Fr. p. p.

Blad: de yttre rödlila. *Stjälkblad*: vanl. 2, stora, långt åtskilda, ibland ngt stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 9-10 mm, relativt långspetsade, smaltrubbiga. *Holk-glandler*: rikliga - täta, medellånga - korta, brungula. *Holkhår*: rikliga. *Holkstjärnhår*: sparsamt spridda. *Holkskaft*: måttligt täta hår o. / el. glandler. *Märke*: svart. *Korgställning*: långt knipp-lik, akladium kort. *Utbredning*: Gervalds i Hejde (samlad 1888) - materialet är dock mycket sparsamt och bestämningen därmed osäker.

almquistianum

H. barbareaefolium (Lönnr. ex Dahlst.) Johanss. (1897)

Basionym: *H. anfractum* ssp. *barbareaefolium* Lönnr. ex Dahlst. (1894a).

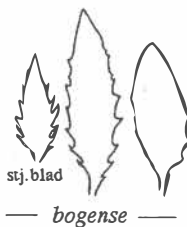
Blad: gröna. *Stjälkblad*: 2-4, med eller utan stjärnhår. *Holkfjäll*: 9-11 mm, smalspetsade, kortspetsiga - sylspetsiga, svartgröna. *Holk-glandler*: täta, medellånga men klena, oftast gulbruna. *Holkhår*: 0 - få. *Holkstjärnhår*: mkt sparsamt vid basen. *Holkskaft*: med täta glandler och stundom enstaka hår. *Märke*: $\pm$ svart. *Korgställning*: oregelbundet sammandragen, akladium kort - medellångt. *Utbredning*: 22 socknar, vanligast på mellersta delen.

barbareaefolium

H. bogense Johanss. (1897)

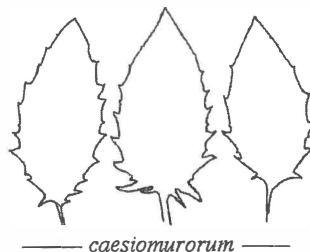
Blad: ofta starkt lilaeanlupna, rosettblad nästan oskaftade. *Stjälkblad*: 2-5, ej stjärnhåriga. *Holkfjäll*: ca 11 mm, från bred bas ± kort vasspetsiga. *Holkglandler*: få - rikliga, mkt korta, svarta. *Holkhår*: täta, långt vitspetsade. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt, oftast med ± tydliga men smala luddränder. *Holkskaft*: glesa hår, 0 - enstaka glandler. *Märke*: rent gult - ljust smutsgult. *Korgställning*: långsträckt klaselik och från basen grenig, akladium medellångt. *Övrigt*: kan likna *H. variable* men har spetsigare holkfjäll med sparsammare stjärnhår vilka är tydligt koncentrerade till fjällens kanter. Mycket närstående är även *H. pexum* som dock har mer långskaftade rosettblad och i det närmaste stjärnhårslösa holkar. *Utbredning*: Hangvar, Lärbro, Othem & Boge. Endem.

H. caesiomurorum Lindeb. (1872)

Synonym: *H. murorum* var. *hybridum* Lindeb (1874).

Blad: gröna eller sällan lilaeanlupna. *Stjälkblad*: 1-2, stora och breda, föga stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 9-10 mm, breda, bredspetsade, ± trubbiga. *Holkglandler*: ± rikliga (variabelt), korta, ± svarta. *Holkhår*: täta. *Holkstjärnhår*: mkt rikligt, med extremt breda och tjockt filtartade luddränder. *Holkskaft*: täta glandler, ± rikliga - täta hår. *Märke*: mörkt smutsgult - svart. *Korgställning*: knipplik med påfallande grova grenar, akladium medellångt. *Utbredning*: 22 socknar, allmän mellan Fårö och Tofta, söder därom endast Hejde och Silte.

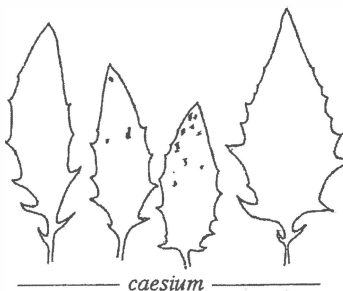

H. caesium (Fr.) Fr. (1848)

Basionym: *H. vulgatum* var. *caesium* Fr. (1814-28 [1819]).

Synonym: *H. plumbeum* Fr. p.p. (1848) (et sensu Lindeb etc), *H. bifidum* Fr. p.p. (1862) (et sensu Lindeb. etc.).

Blad: blåaktigt mörkgröna, ofta fläckiga. *Stjälkblad*: 1-2, ± stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 12-14 mm, ± jämnt avsmalnande med mycket lång och smal sylspetsig spets. *Holkglandler*: 0 - få, korta, svarta. *Holkhår*: rikliga - täta, långt, ± krusigt vitspetsade. *Holkstjärnhår*: mot basen täml. rikligt - rikligt spritt men mot spetsen 0. *Holkskaft*: ± kalt eller med få hår. *Märke*: nästan rent gult - ljust smutsgult. *Korgställning*: enkel, djupt och styvt långgrenig, med långt akladium. *Övrigt*: ibland svår att skilja från *H. ravidum* då bägge dessa arter är mycket variabla. *H. submetaliceps* är mycket närstående och måhända identisk. *Utbred-*

ning: förekommer nästan uteslutande på stenbunden öppen mark och på Gotland huvudsakligen nära havet; 25 socknar, nästan uteslutande på västra sidan, därtill alla öarna.

***H. carnosiceps* Johanss. (1914a)**

Blad: gröna eller lilaanlupna. *Stjälkblad*: 1-2, ± rikligt stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 10 mm, jämnt avsmalnande, bredspetsade, ± smaltrubbiga. *Holkglander*: få - rikliga, korta, svarta. *Holkhår*: täta - hopade, långt vitspetsade. *Holkstjärnhår*: mkt rikligt, ända till spetsen ± spritt och hopat i kanterna. *Holkskäft*: ± täta hår, 0 - få glandler. *Märke*: mörkt smutsgult - svart. *Korgställning*: knipplik, akladium mkt kort. *Övrigt*: av Sennikov (ms) reducerad till en varietet av *H. ravidum* men typmaterialet (från Boge) förefaller mig väl skilt från denna genom fintandade blad, bredare holkfjäll med rikligare stjärnludd, kort akladium samt mörkt märke. *Utbredning*: Vikers och Norrgårda i Boge samt Gane i Bäl (samlad 1902-1918). Endem.

carnosiceps

***H. chondrodes* (Dahlst.) Johanss. (1927)**

Basionym: *H. caesium* ssp. *caesium* var. *chondrodes* Dahlst. (1894a). (Pro ssp. loc. cit., p. 253).

Synonym: *H. lepidotum* var. *lageniceps* Johanss. ex Dahlst. (1894a).

Blad: blågröna, ibland fläckiga. *Stjälkblad*: 3-5, ± stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 9-10 mm, jämnt avsmalnande, ± spetsiga. *Holkglander*: ± 0. *Holkhår*: rikliga. *Holkstjärnhår*: mot basen ± rikligt spritt. *Holkskäft*: ± kalt. *Märke*: ljus smutsgult. *Korgställning*: knipplik, djupt långgrenig, akladium medel-långt. *Övrigt*: se kommentar till *H. variabile*. *Utbredning*: Gerungs och Risungs i Rute (senast samlad 1891). Endem.

chondrodes

***H. daedalolepium* (Dahlst.) Johanss. (1927).**

Basionym: *H. acroleucum* var. *daedalolepium* Dahlst. (1894a).

Blad: gröna el. ibland lila. *Stjälkblad*: 3-5, ej stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 11 mm, jämnt avsmalnande, kortspetsiga. *Holkglander*: täta, täml. grova, svarta. *Holkhår*: enstaka - rikliga, mörka. *Holkstjärnhår*: sparsamt, mot spetsen med ± tydliga men glesa luddränder. *Holkskäft*: täta glandler, 0 - få hår. *Märke*: ± mörkt smutsgult. *Korgställning*: knipplik, akladium ofta mkt kort. *Övrigt*: mycket snarlik är den värmländska *H. separ* Johanss. *Utbredning*: Visby, Vänge och möjligen Boge. Endem.

daedalolepium

H. diaphanum Fr. (1814-28[1819])

Synonym: *H. pseudodiaphanum* (Dahlst.) Johanss. (1902), basionym: *H. diaphanum* ssp. *diaphanum* var. *pseudodiaphanum* Dahlst. (1894a); *H. murorum* ssp. *nigroglanduliferum* C.G. Westerl. (1890).

Blad: ± blåaktigt gröna. *Stjälkblad*: 2-3, tätt, ofta filtartat stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 9-10 mm, jämnt avsmalnande, smalspetsade, ± smaltrubbiga. *Holk-glander*: täta, ± korta och klena, svarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: 0 eller sparsamt i spetsen. *Holkskaft*: täta glandler. *Märke*: ± ljust smutsgult (sällan rent gult). *Korgställning*: knipplik, akladium medellångt. *Utbredning*: 31 socknar över hela ön.

H. ebenarium (Johanss. ex Dahlst.) Dahlst. (1896)

Basionym: *H. subramosum* ssp. *ebenarium* Johanss. ex Dahlst. (1894b).

Blad: blågröna, ofta lilafärgade. *Stjälkblad*: 3-5, breda, rhomboidiska, ± stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 11 mm, jämnt avsmalnande, ± kortspetsiga. *Holk-glander*: glesa - rikliga, korta, svarta. *Holkhår*: täta, långa, vita. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt spritt, rikligast mot basen. *Holkskaft*: ± kalt eller med glesa hår. *Märke*: ± rent gult. *Korgställning*: knipplik, akladium långt. *Övrigt*: kan vara snarlik *H. variable* men har ± talrika glandler på holkarna och mer fintandade blad samt spetsigare holkfjäll. *Utbredning*: Hangvar, Lärbro & Boge. Endem. En med denna i mycket överensstämmande form som dock har mörka märken är samlad på Sandön.

H. grophosum (Dahlst. & Johanss.) Johanss. (1897)

Basionym: *H. [caesium]* ssp. *grophosum* Dahlst. & Johanss., in Dahlst. (1894a).

Blad: de yttre lilaanlupna. *Stjälkblad*: 2, jämnt stjärnhåriga. *Holkfjäll*: ca. 12 mm, breda, jämnt och smalt tillspetsade, spetsiga. *Holk-glander*: ± täta, svarta. *Holkhår*: rikliga, mörka. *Holkstjärnhår*: måttligt rikligt spritt, rikligast mot basen. *Holkskaft*: måttligt täta hår och glandler. *Märke*: mörkt smutsgult. *Korgställning*: tät, med bågböjda grenar. *Utbredning*: Ava på Fårö (samlad 1890-92).

H. lepidiceps (Dahlst.) Dahlst. (1900)

Basionym: *H. irriguum* ssp. *lepidiceps* Dahlst. (1894a).

Synonym: *H. murorum* ssp. *lepidum* Lönnr. ex Dahlst. nom. nud. (1892b).

Blad: gröna. *Stjälkblad*: 2-3, ej stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 9-11 mm, smalspetsade, trubbad - kort vasspetsiga. *Holkglandler*: täta, medelgrova, gula. *Holkhår*: 0-enstaka. *Holkstjärnhår*: 0. *Holkskaft*: ± glesa glandler. *Märke*: smutsgult - svart. *Korgställning*: gles, övertoppande, akladium medellångt. *Utbredning*: Väskinde (samlad 1897).

lepidiceps

H. metaliceps (Johanss.) Dahlst. (1895)

Basionym: *H. lepidotum* ssp. *metaliceps* Johanss., in Dahlst. (1894a).

Blad: gröna. *Stjälkblad*: 2-4, rikligt stjärnhåriga. *Holkfjäll*: ca. 10 mm, kort men smalt tillspetsade, spetsiga, ljus grå-gröna. *Holkglandler*: få - rikliga, korta, svarta. *Holkhår*: ± täta. *Holkstjärnhår*: rikligt spritt, särskilt mot spetsen. *Holkskaft*: kalt el. med få hår. *Märke*: ljus smutsgult. *Korgställning*: knipplik, akladium medellångt. *Utbredning*: 8 väl spridda socknar. Ansedd som endem men med mycket snarlika former i Blekinge och Småland.

— *metaliceps* —

H. neopinnatifidum Pugsley (1946)

Nom. nov. pro *H. pinnatifidum* (Lönnr. ex Dahlst.) Dahlst. (1894a) non Willd. (1800), basionym: *H. murorum* ssp. *pinnatifidum* Lönnr. ex Dahlst. (1892a).

Synonym: *H. vulgatum* var. *latifolium* Fr., in Ringius (1836), *H. vulgatum* var. *nemorosum* Lindeb. ([1868 ?]).

Föga skild är: *H. pinnatifidum* var. *vivarium* Lönnr. ex Dahlst. (1892b).

Blad: gröna, de yttre ofta lilaaanlupna. *Stjälkblad*: 2-7, glest stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 9-10 mm, smalt utdraget tillspetsade men i yttersta spetsen smaltrubbiga, i knopp långt överskjutande. *Holkglandler*: ± täta, korta, svarta. *Holkhår*: täta, längre eller kortare vitspetsade. *Holkstjärnhår*: ± 0. *Holkskaft*: rikliga - täta hår och 0 - täta glandler (variabelt). *Märke*: smutsgult. *Korgställning*: knipplik, akladium ofta kort. *Övrigt*: det gotländska materialet tillhör huvudsakligen var. *vivarium* vilken är högväxtare än typrasen, har 4-7 stjälkblad, tätt glandulära holkskaft och endast kort vitspetsade hår på holkarna. Denna form är säkert genetiskt skild från typrasen men ansluter nära till den senare och kan knappast säkert avgränsas och urskiljas. *Utbredning*: 16 socknar från Fårö till Etelhem.

neopinnatifidum

H. opacum (Lönnr. ex Dahlst.) Johanss. (1897)

Basionym: *H. porrigens* ssp. *opacum* Lönnr. ex Dahlst. (1894a).

Blad: tätt mörkfläckiga, dessutom ofta lilaaanlupna. *Stjälkblad*: 1-3, ofta reducerade, ej stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 9-10 mm, bredspetsade, ± trubbiga. *Holkglander*: ± täta, medelgrova, svarta. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: mkt rikligt, ± jämnt spritt. *Holkskaft*: rikliga - täta glandler. *Märke*: ± smutsgult. *Korgställning*: ± knipplik, akladium medellångt. *Övrigt*: denna mycket särpräglade art kan endast förväxlas med former av den variabla *H. porrigens* men den senare har åtminstone enstaka hår på holkarna och stjärnhår som oftast är tydligt koncentrerat till fjällkanterna. *Utbredning*: 14 socknar, i nästan samtliga socknar längst i norr, därtill Visby, Västerhejde och möjligen Klinte. Troligen endem.

H. pexum (Johanss. ex Dahlst.) Johanss. (1910)

Basionym: *H. caesium* ssp. *exaltatum* var. *pexum* Johanss. ex Dahlst. (1894a).

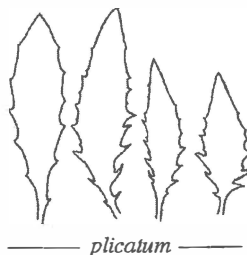
Blad: de yttre oftast lilaaanlupna. *Stjälkblad*: 3-5, ± jämnt stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 12-13 mm, smala, jämnt avsmalnande, kortspetsiga - sylspetsiga, i knopp överskjutande. *Holkglander*: 0 - få, korta, svarta. *Holkhår*: täta - hopade, långt vitspetsade. *Holkstjärnhår*: ± 0 el. sparsamt i basala kanter. *Holkskaft*: ± täta hår. *Märke*: ljust smutsgult. *Korgställning*: ± enkel, ofta djupt långgrenig, akladium vanl. mkt långt. *Utbredning*: 6 socknar längst i norr från Bunge till Othem. Endem.

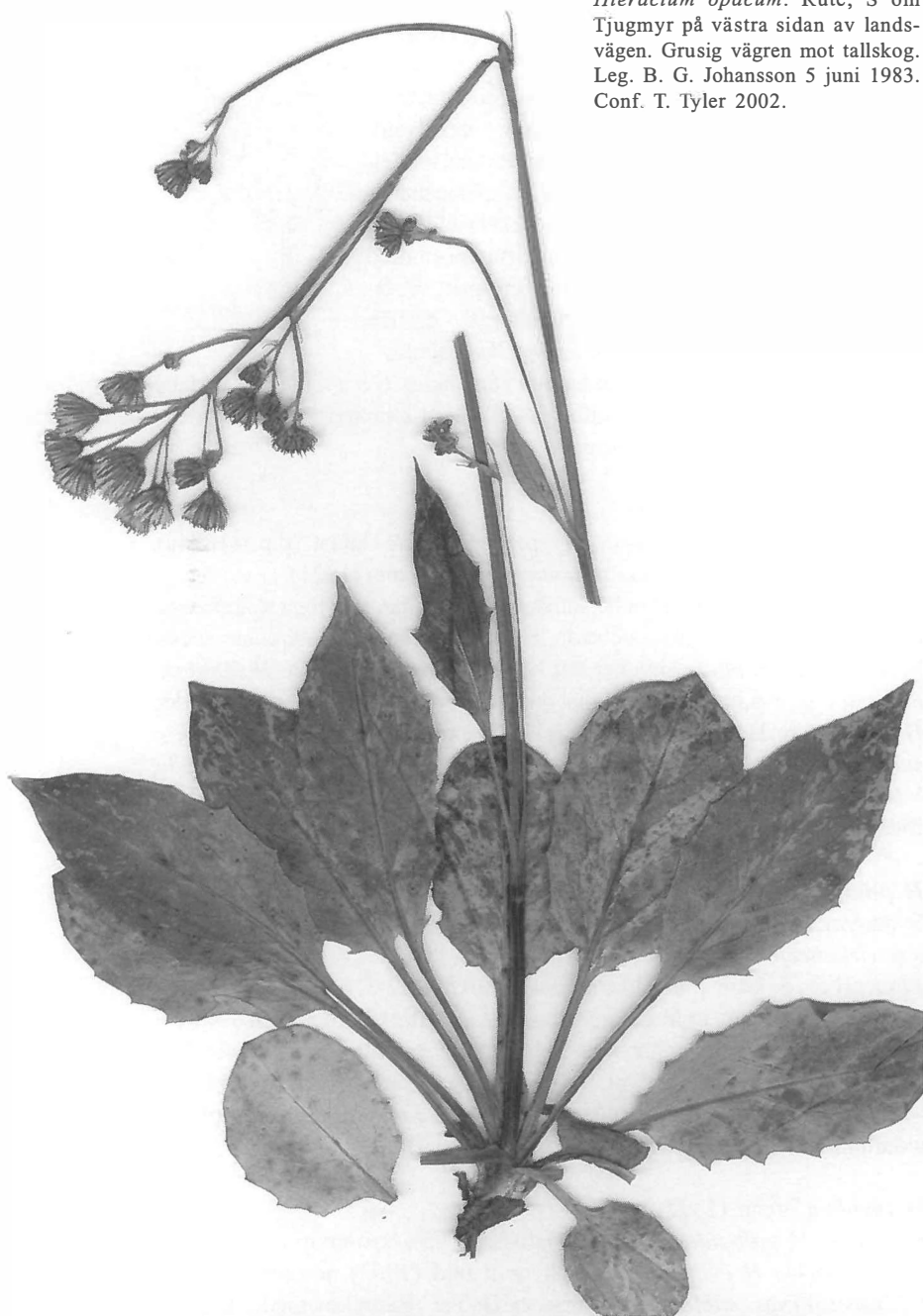
H. plicatum Lindeb. (1872)

Synonym: *H. plicatiforme* (Dahlst.) Dahlst. ex Johanss. & Sam. (1920), basionym: *H. subramosum* var. *plicatiforme* Dahlst. (1894a) & *H. subramosum* Lönnr. (1882).

Blad: gröna. *Stjälkblad*: 1-4, ej el. glest stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 9-10 mm, jämnt avsmalnande, smalspetsade, ± smaltrubbiga - kortspetsiga. *Holkglander*: ± glesa, mkt korta, svarta el. gulbruna. *Holkhår*: tätt hopade, långa, vita, ± krusiga. *Holkstjärnhår*: sparsamt - täml. rikligt i spets och basala kanter. *Holkskaft*: rikliga - hopade hår och få - ± glesa glandler. *Märke*: mörkt smutsgult - svart. *Korgställning*: övertoppande, akladium ofta mycket kort, krontänder ofta ± cilierade. *Utbredning*: Axelsro i Västerhejde (samlad 1902), sannolikt adventiv från fastlandet.

Hieracium opacum. Rute, S om
Tjugmyr på västra sidan av lands-
vägen. Grusig vägren mot tallskog.
Leg. B. G. Johansson 5 juni 1983.
Conf. T. Tyler 2002.

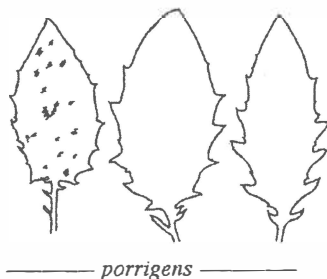

H. porrigens Almq. ex Lönnr. (1882)

Föga skilda är var. *extractipes* Dahlst. (1894a) och var. *intermedium* Dahlst. (1894a).

Blad: ofta lilaaanlupna och ofta fläckiga. *Stjälkblad*: 0-2, ej stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 11-13 mm, brett rundtrubbiga - ± smaltrubbiga. *Holkglandler*: ± täta, medellånga, grova, svarta. *Holkhår*: enstaka - glesa, ± helmörka. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt - mycket rikligt, hos typen med breda luddränder men ofta mest med gråfiltad holkbas och stundom mer jämnt spritt. *Holkskaft*: rikliga - täta (hos typen) glandler, 0 - få hår.

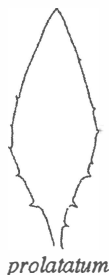
Märke: ljust smutsgult. *Korgställning*: långgrenig, ofta flocklikt sammandragen, akladium vanl. långt. *Övrigt*: mycket variabel och möjligen heterogen men inte desto mindre väl skild från alla andra arter. *Utbredning*: 30 jämnt spridda socknar, därtill alla öarna.

H. prolatatum Johanss. (1897).

Nom. et stat. nov. pro *H. [caesium]* ssp. *meridionale* Dahlst. (p.p.) (1894a).
Synonym: *H. subramosum* ssp. *submeridionale* Zahn (1921).

Blad: gröna, tätt långhåriga och kanthåriga. *Stjälkblad*: 1-2, föga stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 10-11 mm, bredspetsade, ± bredtrubbiga. *Holkglandler*: glesa, korta, svarta. *Holkhår*: mycket tätt hopade, långa, ± helvita. *Holkstjärnhår*: täml. sparsamt - rikligt, främst mot basen ofta med tydliga luddränder. *Holkskaft*: mycket täta hår, glesa - rikliga glandler. *Märke*: smutsgult. *Korgställning*: ± långgrenig, akladium medellångt - långt. *Utbredning*: Tingstäde, Väskinde och Stenkyrka. Ansedd som endem men av Sennikov även anförd från Baltikum.

H. pumicatifolium Johanss. (1897).

Synonym: *H. virenticeps* (Dahlst.) Dahlst. (1901a), basionym *H. porrigens* ssp. *virenticeps* Dahlst. (1894a).

Blad: gröna, de yttre ibland lilaaanlupna. *Stjälkblad*: 2-3, föga stjärnhåriga. *Holkfjäll*: ca 11 mm, utdraget smalspetsade, de yttre trubbiga men de inre ± sylspetsiga. *Holkglandler*: täta, delvis långa, ± gulbruna. *Holkhår*: 0. *Holkstjärnhår*: sparsamt - täml. rikligt vid basen, f.ö. 0. *Holkskaft*: rikliga - täta glandler. *Märke*: ljust smutsgult - rent gult. *Korgställning*: knipplik, akladium medellångt - långt. *Utbredning*: Rute, Boge och Visby.

H. ravidum Brenn. (1892)

Synonym: *H. galbanum* (Dahlst.) Dahlst. (1895), basionym *H. caesium* ssp. *galbanum* Dahlst. (1894); *H. eviridatum* Dahlst. nom. nud. (1903), non Johanss.

Inklusive: 1) var. *sublustre* (Johanss. ex Dahlst.) Sennikov ined. (ms), basionym

H. caesium ssp. *sublustre* Johanss. ex Dahlst. (1894a), synonym *H. inopifolium* Johanss. (1897);

2) var. *pectinellum* (Johanss.) (1927), basionym *H. sublustre* var. *pectinellum* Johanss. (1897);

3) var. *exaltifrons* T. Tyler ined.

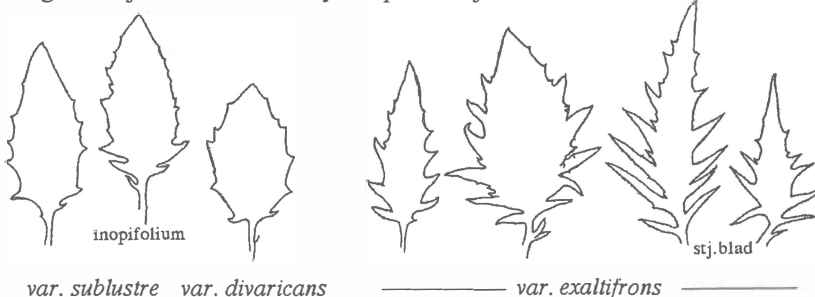
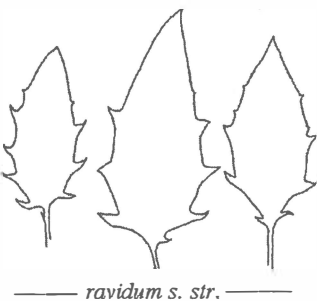
Fögaskild är: var. *divaricans* (Dahlst.) (1894a).

Blad: ljusgröna, ofta lilafärgade. Stjälkblad: 0-3, ej el. glest stjärnhåriga. Holkfjäll: 11-13 mm, ± brett trubbiga - kortspetsiga. Holkglander: enstaka - glesa, korta, medelgrova, svarta. Holkhår: ± täta, långa, vita, ± krusiga.

Holkstjärnhår: täml. rikligt - rikligt, spritt över hela ytan

eller koncentrerat till holkbasen. Holkskaft: enstaka -

glesa hår. Märke: ± smutsigt. Korgställning: enkel, djupt långgrenig, akladium vanligen mkt långt. Övrigt: en ytterst variabel art med ett otal ± extrema former som är förenade av talrika mellanformer vilket omöjliggör deras urskiljande på artnivå. Typrasen är lågväxt, utan eller med ett litet stjälkblad, har glest och måttligt djupt tandade blad och smaltrubbiga holkfjäll med över hela ytan spridda stjärnhår.

Var. *divaricans* har breda - nästan cirkelrunda blad och tas därigenom lätt för en skogs-fibbla men är f.ö. föga skild från typrasen och förtjänar knappast särskilt urskiljande. Var. *sublustre* är bättre skild genom högre växt, 1-3 välutvecklade stjälkblad och brett trubbad holkfjäll med relativt sparsamma stjärnhår som är helt koncentrerade till holkbasen. Var. *pectinellum* är en sällsynt form med smalt lansettlika djupt men ± likstort flikiga blad. Var. *exaltifrons* avviker genom stora och breda, ofta veckade, djupt dimorft flikade rosettblad och regelbundet dimorft sylflikiga stjälkblad, men även denna mycket särpräglade typ förenas med huvudformen av talrika mellanformer. Ytterligare ett otal former har namngivits, delvis felaktigt förda till andra huvudarter, men tycks inte förtjäna särskilt urskiljande. Utbredning: Huvudformen i 36 socknar, främst på norra halvan där den är den kanske vanligaste arten, dessutom på St. Karlsö. Var. *divaricans* Bunge, Fleringe och Hangvar. Var. *sublustre* 10 socknar med ungefär samma utbredning som huvudformen, utanför Gotland blott känd från de Baltiska staterna. Var. *pectinellum* vid skansvägen i Ardre (samlad 1892). Var. *exaltifrons* 11 socknar, främst längst i norr men även Etelhem och Fröjel, troligen endem.

H. submetaliceps (Dahlst.) Johanss. (1897).

Basionym: *H. [caesium] ssp. submetaliceps* Dahlst. (1894a).

Blad: de yttre lilaanlupna, ibland glest fläckiga. *Stjälkblad*: 1-3, ± stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 12-14 mm, jämnt avsmalnande el utdraget tillspetsade, sylspetsiga. *Holkglander*: ± 0 - få, korta, svarta. *Holkhår*: rikliga, långa, vita. *Holkstjärnhår*: sparsamt spritt, mest mot basen. *Holkskaft*: glesa hår. *Märke*: mörkt smutsgult. *Korgställning*: djupt långgrenig med parvis sittande holkar på korta - reducerade skaft, akladium ofta mkt kort. *Övrigt*: tveksam art som kanske blott en modifikation av *H. caesium* och förefaller stå nära typen för *H. aethotrichum* men då blott ett fåtal ark av dessa arter är kända är det svårt att säkert fastställa. *Utbredning*: På banvallen vid Bjerges i Viklau (samlad 1892-1949). Därtill en mycket snarlik form på Lindeklint i Linde (1965). Endem.

submetaliceps

H. subnaevosum (Johanss. ex Dahlst.) Johanss. (1897)

Basionym: *H. lepidotum ssp. subnaevosum* Johanss. ex Dahlst. (1894a).

Blad: blågröna, tätt mörkfläckiga. *Stjälkblad*: 1-2, ± stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 11-12 mm, utdraget smalspetsade, ± sylspetsiga. *Holkglander*: 0 - få, medelgrova, svarta. *Holkhår*: rikliga, långa, grova, vita. *Holkstjärnhår*: täml. rikligt spritt, mest mot spets och bas. *Holkskaft*: rikliga hår. *Märke*: ljust smutsgult. *Korgställning*: tät, akladium mkt kort. *Utbredning*: flera lokaler i Fleringe, bland annat Nors, Hässle och sydsidan av Ar träsk (samlad 1890-1914). Endem.

subnaevosum

H. tjaelderense Johanss. (1926)

Blad: tätt fläckiga, ibland även lilaanlupna. *Stjälkblad*: 2, glest stjärnhåriga. *Holkfjäll*: ca 10 mm, ± spetsiga. *Holkglander*: enstaka, korta, svarta. *Holkhår*: täta, långa, vita, krusiga. *Holkstjärnhår*: mkt rikligt, ända till spetsen jämnt spritt och hopat i kanterna. *Holkskaft*: kalt. *Märke*: ± ljust smutsgult. *Korgställning*: enkel, djupt långgrenig, akladium långt. *Utbredning*: vid Tjælders i Boge (samlad 1914-18). Endem.

tjaelderense

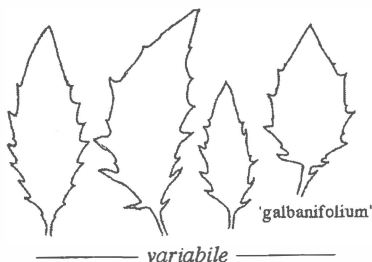
H. variabile Lönnr. (1882)

Synonym: *H. ramosum* Kit. sensu Lindeb. och *H. galbanifolium* (Dahlst.) Dahlst. ex Johanss. (1927), basionym *H. caesium ssp. galbanifolium* Dahlst. (1894a), nom. et stat nov. pro *H. variabile* var. *microphyllum* Lönnr. ex Dahlst. nom. nud. (1893b); *H. parvifolium* P.C. Afzelius nom. altern. (illeg.) (1844).

Föga skild är var. *angustilobum* Dahlst. (1894). (Pro sp. Dahlst. 1895).

Blad: gröna el. ibland lilaanlupna. *Stjälkblad*: 3-7, små, ej eller glest stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 10 - 11 mm, bredspetsade, ± bredtrubbiga. *Holkglander*: ± 0 - få, korta, svarta. *Holkhår*: tätt hopade, långa, vita, krusiga. *Holkstjärnhår*: rikligt spritt, ofta bitvis filtartat, ofta tätast mot kanterna och spetsen. *Holkskaft*: glesa - rikliga hår.

Märke: ljust smutsgult - nästan rent gult.
Korgställning: djupt grenig, $\pm$ långsträckt klaselik, akladium av växlande längd. **Övrigt:** en synnerligen variabel art vars talrika extremformer dock alla förenas av mellanformer. Var. *angustilobum* kännetecknas av blott 2-3 stjälkblad som är djupare tandade än hos typrasen samt sparsammare stjärnhåriga holkar (men typen för denna varietet hör inte till de mest extrema formerna). Det som kallas

H. galbanifolium är en högväxt form med bredare och mer långskattade stjälkblad men även denna typ är oskarpt avgränsad från huvudformen. Närstående är även *H. bogense*, *H. chondrodes* och *H. ebenarium* som alla är mycket sällsynta och därigenom är svåra att avgränsa men som konsekvent skiljer sig från *H. variabile* genom sylspetsiga inre holkfjäll. **Utbredning:** 15 socknar, samtliga socknar längst i norr med sydgräns i Visby. Härutöver endast uppgiven från Baltikum samt som adventiv i Småland.

***H. varianifolium* Johanss. (1897).**

Blad: tätt fläckiga, ofta lilaanlupna. **Stjälkblad:** 3-7, $\pm$ stjärnhåriga, små och vassflikiga. **Holkfjäll:** 9 - 10 mm, bredspetsade, $\pm$ trubbad - kortspetsiga. **Holkglander:** täta, medelgrova, gula. **Holkhår:** 0 - enstaka, mörka. **Holkstjärnhår:** rikligt spritt. **Holkskaft:** $\pm$ kalt. **Märke:** ljust smutsgult - nästan rent gult. **Korgställning:** enkel, djupt långgrenig, akladium $\pm$ långt. **Utbredning:** strandvallar N Katthammarvik i Östergarn (samlad 1895-1935). Endem.

varianifolium

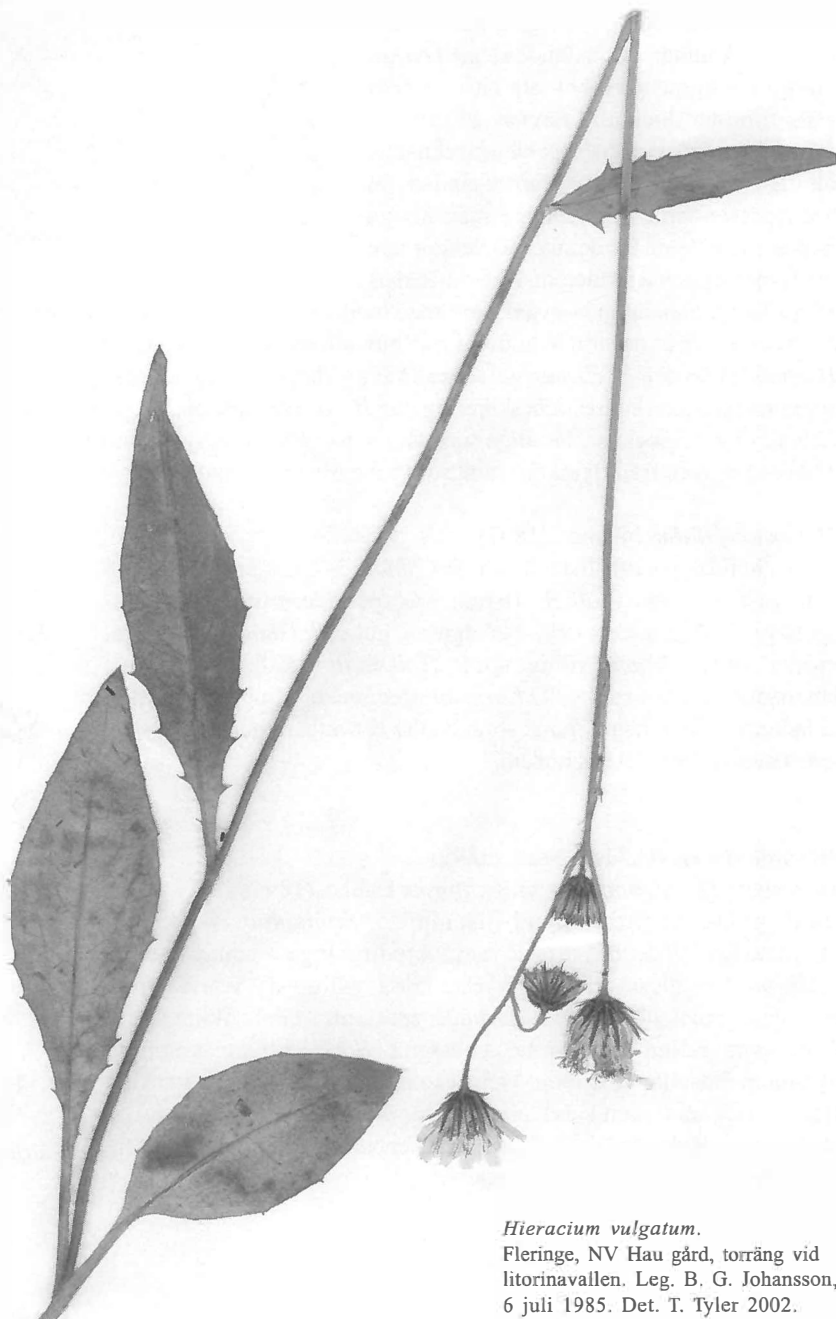
***H. vulgatiforme* (Dahlst.) Norrl. (1899)**

Basionym: *H. vulgatum* ssp. *vulgatiforme* Dahlst. (1894a).

Blad: gröna, de yttre ibland lilaanlupna. **Stjälkblad:** 4-6, $\pm$ tätt stjärnhåriga. **Holkfjäll:** 11-12 mm, bredtrubbiga - smaltrubbiga. **Holkglander:** glesa - rikliga, mycket korta, gulbruna - svarta. **Holkhår:** täta, grova, långa. **Holkstjärnhår:** sparsamt - täml. rikligt spritt. **Holkskaft:** rikliga hår. **Märke:** smutsgult. **Korgställning:** knipplik, akladium medellångt. **Övrigt:** klana exemplar kan vara svåra att skilja från *H. vulgatum* men karakteristiska för arten är de långsträckta, på skaftet brett nedlöpande och därigenom skenbart oskaftade stjälkbladen. **Utbredning:** 24 jämnt spridda socknar.

vulgatiforme

Hieracium vulgatum.
Fleringe, NV Hau gård, torräng vid
litorinavallen. Leg. B. G. Johansson,
6 juli 1985. Det. T. Tyler 2002.

H. vulgatum Fr. (1814-28 [1819?]), emend. Almq. (1871)

Synonym: *H. triviale* Norrl. (1888)

Blad: gröna, de yttre ofta lilaanlupna. *Stjälkblad*: 2-3, ± stjärnhåriga. *Holkfjäll*: 9-10 mm, ngt utdraget smalspetsade, smaltrubbiga - sylspetsiga. *Holk-glandler*: rikliga - täta, medellånga, svarta. *Holkhår*: täta. *Holkstjärnhår*: rikligt spritt. *Holkskaft*: ± täta hår och glesa - rikliga glandler. *Märke*: mörkt smutsigt. *Korgställning*: knipplik, akladium vanl. medellångt. *Övrigt*: jämför med *H. vulgatiforme*! *Utbredning*: 31 jämnt spridda socknar, därtill på Sandön.

Litteratur

- Afzelius, P.C. 1844: *Novitiae Florae Gotlandicae*. Upsala (avhandling under Wahlenberg).
- Almquist, S. 1871: Hieracium, i K.F. Thedenius, *Flora öfver Södermanlands Fanerogamer*. Stockholm.
- Almquist, S. 1881: *Studier öfver släktet Hieracium*. Stockholm.
- Brenner, M. 1892: Spridda bidrag till kännedom af Finlands Hieracium-former I. *Meddel. Soc. F. & Fl. fenn.* 18.
- Brenner, M. 1907: Några växtsynonymiska data. *Meddel. Soc. F. & Fl. fenn.* 33: 86-92.
- Dahlstedt, H. 1892a: Några Bidrag till kännedommen om Skånes Hieraciumflora. *Bot. Notiser* (1892): 154-166.
- Dahlstedt, H. 1892b: *Herbarium Hieraciorum Scandinaviae* I-III. (exsickatverk).
- Dahlstedt, H. 1893a: Bidrag till sydöstra Sveriges Hieraciumflora II, *Sv. Vet.-Ak. Handl.* 25 n. 3.
- Dahlstedt, H. 1893b: *Herbarium Hieraciorum Scandinaviae* IV-V. (exsickatverk).
- Dahlstedt, H. 1894a: Bidrag till sydöstra Sveriges Hieraciumflora III, *Sv. Vet.-Ak. Handl.* 26 n. 3.
- Dahlstedt, H. 1894b: *Herbarium Hieraciorum Scandinaviae* VI-VIII. (exsickatverk).
- Dahlstedt, H. 1895: *Herbarium Hieraciorum Scandinaviae* IX. (exsickatverk).
- Dahlstedt, H. 1896: *Herbarium Hieraciorum Scandinaviae* X. (exsickatverk).
- Dahlstedt, H. 1899: *Herbarium Hieraciorum Scandinaviae* XI. (exsickatverk).
- Dahlstedt, H. 1900: *Herbarium Hieraciorum Scandinaviae* XII-XIII. (exsickatverk).
- Dahlstedt, H. 1901a: Beiträge zur kenntniss der Hieracium-Flora Oesels. *Bih. Sv. Vet.-Ak. Handl.* 27: III n. 13.
- Dahlstedt, H. 1903: *Herbarium Hieraciorum Scandinaviae* XV-XVI. (exsickatverk).
- Fries, E. 1814-1828: *Novitiae Florae Suecicae*. Lund.
- Fries, E. 1847: *Herbarium Normale* XII. (exsickatverk).
- Fries, E. 1848: Symbolae ad Historiam Hieraciorum. *Nov. Act. Soc. Sc. Ups.* XIII - XIV.
- Fries, E. 1862: Epicrisis generis Hieraciorum. *Ups. Univ. Årsskr. för* 1862.
- Hylander, N. 1943: Die Grassameneinkömmlinge Schwedischer Parke. *Symb. Bot. Ups.* VII n. 1.
- Johansson, K. 1897: Hufvuddragen af Gotlands Växttopografi och Växtgeografi. *Sv. Vet.-Akad. Handl.* 29 n. 1.
- Johansson, K. 1902: Archieraciumfloran inom Dalarnes siluområde i Siljanstrakten. *Bih. Sv. Vet.-Akad. Handl.* 28: III n. 7.
- Johansson, K. 1905: Några bidrag till kännedommen om Hieraciumfloran i södra Sverige. *Bot. Notiser* (1905): 100.
- Johansson, K. 1909: Medelpads Hieracia vulgata Fr. *Ark. f. Bot.* 9 n. 1.
- Johansson, K. 1910: Nyare bidrag till kännedommen om Gotlands kärnväxtflora. *Bot. Notiser* (1910): 209-258.
- Johansson, K. 1914a: Diagnoser och anmärkningar till några sällsyntare svenska Hieracium-former. *Bot. Notiser* (1914): 65-87.

- Johansson, K. 1923: Växtgeografiska spörsmål rörande den Svenska Hieraciumfloran. *Sv. Bot. Tidskr.* 17: 175-214.
- Johansson, K. 1926: Växtgeografiska spörsmål rörande den Svenska Hieraciumfloran II. *Sv. Bot. Tidskr.* 20.
- Johansson, K. 1927: Enumerantur Hieracia vulgata Suecicae. *Ark. f. Bot.* 21A n. 15.
- Johansson, K. & Samuelsson, G. 1920: Hieraciumfloran i Västmanland. *Ark. f. Bot.* 16 n. 14.
- Kindberg, N.C. 1877: *Svensk flora*. Linköping.
- Laestadius, L.L. 1824: Beskrifning öfver några sällsyntare Växter från norra delarne af Sverige jämte anmärkningar i Växtgeografien. *Sv. Vet.-Akad. Handl. för* 1824.
- Lindeberg, C.J. [1868, 1872, 1878]: *Hieracia Scandinaviae exsiccata* I. Göteborg. (exsiccaterverk, med förklaringar publicerade simultant i *Bot. Notiser*).
- Lindeberg, C.J. 1870: Hieracium, i C.J. Hartman, *Handbok i Skandinaviens flora*, ed. 10. Stockholm.
- Lindeberg, C.J. 1874: Hieracium, i A. Blytt, *Norges Flora* II. Christiania.
- Lindeberg, C.J. 1877-79: Hieracium, i C.J. Hartman, *Handbok i Skandinaviens flora*, ed. 11. Stockholm. (särtryck 1877; huvudupplagan 1879).
- Lönnroth, K.J. 1882: Berättelse om en botanisk resa i östra Småland och på Gotland. *Sv. Vet.-Akad. Öfvers.* 39.
- Norrlin, J.P. 1888a: Bidrag till Hieracium-floran i skandinaviska halföns mellersta delar. *Acta Soc. F. & Fl. fenn.* III n. 4.
- Norrlin, J.P. 1889: Suomen keltanot, i A.J. Mela, *Suomen Kasvio*, ed. 4. Helsingfors. (även i ed. 5, 1906).
- Pugsley, H.W. 1941: New species of Hieracium in Britain. *J. Bot.* 79.
- Pugsley, H.W. 1946: List of British species of Hieracium, *J. Ecol.* 33 n. 2.
- Ringius, H.H. 1835-36: *Herbarium Normale* I-II. Lund. (exsiccaterverk).
- Samuelsson, G. 1906: Bidrag till Archieraciumfloran i Säterstrakten. *Ark. f. Bot.* 5 n. 12.
- Stenström, K.O.E. 1889: *Värmländska Archeracier*. Upsala.
- Tyler, T. 1998: Hag-, skogs- och klippfibblor i södra Götaland. *LBF medlemsblad* 1998 (2): 1-64.
- Tyler, T. 2000: Detecting migration routes and barriers by examining the distribution of species in an apomictic complex. *J. Biogeogr.* 27: 979-988.
- Westerlund, C.G. 1890: *Bidrag till kännedomen om Ronnebytraktens fauna och Flora*. Stockholm.
- Zahn, K.H. 1921-1923: Hieracium, i A. Engler, *Das Pflanzenreich* IV: 280. Leipzig. (sid. 1-576 4/2 1921, sid. 577-1146 18/10 1921 & sid. 1147-1705 27/2 1923).

Index

Behandlade arter med fet kursiv stil återfinns i bokstavsordning under respektive sektion i artlistan; (H) = skogsfibbla, (V) = hagfibbla.

acidotum (H)

aethotrichum (V)

almquistianum (V)

angustilobum, se *variabile*

barbareaefolium (V)

bifidum, se *caesium*

bogense (V)

caesiiceps, se *caesiiflorum*

caesiiflorum (H)

caesiomurorum (V)

caesium (V)

caliginosum (H)

canipes (H)

carnosiceps (V)

chlorellum (H)

chondrodes (V)

chrysomaurum, se *grandidens*

ciliatiflorum (H)

ciliatum, se *ciliatiflorum*

collucens, se *psepharum*

daedalolepium (V)

diaphanum (V)

divaricans, se *ravidum*

ebenarium (V)

euryanthum, se *stenolepis*

evae (H)

eviridatum, se *galbanum*

exaltifrons, se *ravidum*

extractipes, se *porrigens*

galbanifolium, se *variabile*

galbaniforme, se *caesiiflorum*

galbanum, se *ravidum*

grandidens (H)

grophosum (V)

holoxanthum, se *subhorizontale*

hybridum, se *caesiomurorum*

incanum, se *oistophyllum*

inopifoilum, se *ravidum*

integratum (H)

integrifolium, se *integratum*

intermedium, se *porrigens*

laceratum, se *pendulum*

laetifolium, se *stenolepis*

lageniceps, se *chondrodes*

lanugineum, se *lanuginosum*

lanuginosum (H)

latifolium, se *neopinnatifidum*

latilobum, se *chlorellum*

lepidiceps (V)

lepidum, se *lepidiceps*

limum, se *caliginosum*

litorale, se *stenolepis*

loennrothianum, se *lanuginosum*

macrantha, se *stenolepis*

macrolepis, se *acidotum*

macrurum (H)

maculosum (H)

manotrichum (H)

marginellum (H)

melanolepis, se *pellucidum*

meridionale, se *prolatatum*

metaliceps (V)

microphyllum, se *variabile*

myrtillinum (H)

nemorosum, se *neopinnatifidum*

neopinnatifidum (V)

nigroglanduliferum, se *diaphanum*

nigroglandulosum, se *pellucidum*

obtusius (H)

oistophyllum (H)

opacum (V)

orbicans (H)

panaeolum (H)

parvifolium, se *variabile*

pectinellum, se *ravidum*

pellucidum (H)

penduliforme (H)

pendulum (H)

pexum (V)

pinnatifidum, se *neopinnatifidum*

planifrons (H)

plicatiforme, se *plicatum*

plicatum (V)
plumbeum, se *caesium*
porrigens (V)
prolatatum (V)
psepharum (H)
pseudodiaphanum, se *diaphanum*
pumicatifolium (V)

ramosum, se *variabile*
ravidum (V)

sagittatum, se *oistophyllum*
scandinavorum (H)
serratifrons (H)
siltense (H)
silvaticum, se *scandinavorum*
sinuosifrons (H)
stenolepis (H)
streptocodon, se *oistophyllum*
subhorizontale (H)
sublividum (H)
sublustre, se *ravidum*
submeridionale, se *prolatatum*
submetaliceps (V)
subnaevosum (V)
subramosum, se *plicatum*
subtriangulare, se *triangulare*
subulatidens (H)

tjaelderense (V)
triangulare (H)
triviale, se *vulgatum*

variabile (V)
varianifolium (V)
variicolor (H)
viblense, se *obtusius*
violascens, se *almquistianum*
virenticeps, se *pumicatifolium*
vivarium, se *neopinnatifidum*
vulgatiforme (V)
vulgatum (V)

